

Ровенчак Ольга Адамівна — кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри соціології Львівського національного університету ім. І. Франка,

Володько Вікторія Володимирівна — кандидат соціологічних наук, інженер центру моніторингу Львівського національного університету ім. І. Франка

УДК 316.34-054.72

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ІММІГРАНТІВ У США

У роботі аналізуються особливості соціокультурної адаптації українських іммігрантів у США. Адаптація розглядається як двосторонній процес, що передбачає взаємоприспосовування та взаємозміни обидвох сторін — суспільства імміграції та самих іммігрантів. В теорії цей процес розглядається через виділення його основних моделей та через складові/стадії асиміляції М. Гордона. Емпіричну базу статті становить авторське дослідження соціокультурних характеристик адаптаційних процесів в середовищі українських імміграції. Респондентами в емпіричному дослідженні стали українські іммігранти у США, які належать до третьої (новоєної) та четвертої (сучасної) хвиль еміграції з України. За результатами проведеного дослідження з'ясовано, що адаптацію українських іммігрантів у США можна загалом вважати успішною, та такою, що проходить у формі діаспоризації із елементами асиміляції. При цьому з'ясовано, що існує низка відмінностей між адаптацією респондентів третьої та четвертої хвилі.

Ключові слова: українські іммігранти у США, адаптація, третя хвиля, четверта хвиля.

ОСОБЕННОСТИ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ АДАПТАЦИИ УКРАИНСКИХ ИММИГРАНТОВ В США

В работе анализируются особенности социокультурной адаптации украинских иммигрантов в США. Адаптация рассматривается как двусторонний процесс, предполагающий взаимоприспособление и взаимоизменение обеих сторон — общества иммиграции и самых иммигрантов. В теории этот процесс рассматривается через выделение его основных моделей и через составляющие/стадии ассимиляции М. Гордона. Эмпирическую базу статьи составляет авторское исследование социокультурных характеристик адаптационных процессов в среде украинских иммиграции. Респондентами в эмпирическом исследовании стали украинские иммигранты в США, которые относятся к третьей (послевоенной) и четвертой (современной) волн эмиграции из Украины. По результатам проведенного исследования установлено, что адаптацию украинских иммигрантов в США можно считать успешной, и такой, который проходит в форме диаспоризации с элементами ассимиляции. При этом установлено, что существует ряд различий между адаптацией респондентов третьей и четвертой волны.

Ключевые слова: украинские иммигранты в США, адаптация, третья волна, четвертая волна.

CHARACTERISTIC OF SOCIOCULTURAL ADAPTATION OF UKRAINIAN IMMIGRANTS IN USA

The paper analyzes peculiarities of sociocultural adaptation of Ukrainian immigrants in the USA. Adaptation is seen as a two-way process that involves the mutual adaptation and interchange of both sides — the receiving society and the immigrants themselves. In theory this process is considered through the allocation of its basic models and through the M. Gordon's components/stages of assimilation. The empirical basis of the article is the author's survey of socio-cultural characteristics of adaptation processes in the Ukrainian immigration environment. Respondents in the empirical survey were Ukrainian immigrants in the USA belonging to the third

(post-war) and fourth (modern) waves of emigration from Ukraine. According to the results of the survey, it was found that adaptation of Ukrainian immigrants in the USA can generally be considered successful, that is, it has the form of diasporisation with elements of assimilation. At the same time, a number of differences in adaptation process of the third wave and the fourth wave were detected.

Key words: *Ukrainian immigrants in the USA, adaptation, third wave, fourth wave.*

Українська міграція до США починалась як трудова міграція сільськогосподарських працівників в кін. XIX ст., що зараз відома як перша хвиля міграції українців до США. За нею слідували друга (міжвоєнна) та третя (повоєнна) хвилі, які мали риси політичної міграції. Кожна із цих хвиль мала свою специфіку та часові межі, тому і виділяються дослідниками у загальному потоці української міграції до США [4]. Міграція із України до США має кілька складових. Це освітня, туристична, сімейна, інтелектуальна, а також, трудова міграція низькокваліфікованих працівників. У своєму дослідженні крім четвертої хвилі беремо до уваги і третю, представники якої також стали респондентами в авторському емпіричному дослідженні. Власне кількість цієї, третьої, хвилі, що проживають в сучасних США дослідники оцінюють у близько 10% від усіх українських іммігрантів у цій країні [11].

США стабільно посідає чільні місця в рейтингах напрямків еміграції українців [9], а кількість українських іммігрантів сучасної хвилі у США оцінюється МОМ у близько 345 тис. осіб [6]. У той же час за даними перепису населення США кількість українців та американців українського походження становить 984 тис. на 2014 р., що на 20 тис. більше, ніж у 2005 р. [10]. Проте, визначити її реальні масштаби складно, в основному через поширену напівлегальну міграцію.

Дослідженням української імміграції у США займались, зокрема, такі автори як О. Воловина [11], Н. Лемех [7], В. Лопух [8], М. П. Федунків [4], котрі зосереджувались на вивченні структурних та культурних характеристик української імміграції у США. Проте ці автори мало уваги приділяють дослідженням проблем та моделей адаптації українців нової хвилі у США, в тому числі, у порівнянні із представниками повоєнної еміграції із території України. *Об'єктом* дослідження є українська міграція до США. *Предметом* ж дослідження виступають адаптаційні процеси в середовищі вихідців із України у США. *Метою* статті є дослідити проблеми та моделі українців у США. Серед завдань виділимо наступні: 1) проаналізувати проблеми різних сфер соціокультурної адаптації та її моделі серед українців у США; 2) виявити особливості процесів адаптації третьої та четвертої хвиль української імміграції до США; 3) з'ясувати роль соціокультурної адаптації у причинно-наслідкових зв'язках української міграції до США.

Емпіричну базу статті становить авторське дослідження соціокультурних характеристик адаптаційних процесів української імміграції у США, яке проводилось протягом 2015 р. у США.

Респонденти для дослідження підбирались за методом *снігової кулі*. Для збору основної частини інформації застосований метод *напівструктурованого інтерв'ю*. Для дослідження використано *цільову вибірку* основним критеріями якої був досвід проживання у США, що у часовому вимірі становить мінімум 1 рік. Інформація, отримана у ході інтерв'ю опрацьована методом *дискурс-аналізу*. В ході дослідження зібрано 40 інтерв'ю. Характеристики респондентів наведені у Табл. 1. Всі одружені респонденти проживають у США із чоловіками/дружинами, а батьки неповнолітніх дітей — також із дітьми.

Соціально-демографічні характеристики респондентів

№	Ім'я/ псевдонім	Рік народ- ження	Сімейний стан	Місто проживання в Україні	Актуальне місто проживан- ня в США	Початок міграції до США
---	--------------------	------------------------	---------------	----------------------------------	---	-------------------------------

1	Людмила	1945	Одружена (2й шлюб)	Запоріжжя	Лос-Анджелес	2005
2	Наталя	1957	Вдова (по 2му шлюбі)	Дніпропетровськ	Мілуокі	2002
3	Катя	1990	Одружена	Самбір, Львівська обл.; Львів	Новий Орлеан	2011
4	Христина	1982	Одружена	Львів	Нью Йорк	2008
5	Мар'яна	1982	Одружена	Козова, Тернопільська обл.; Львів	Чикаго	2004
6	Ася	1980	Одружена	Київ	Лос-Анджелес	2012
7	Наталя	1973	Одружена	Львів	Лос-Анджелес	2000
8	Андрій	1960	Розлучений	Ленінград	Лос-Анджелес	1994 чи 1995
9	Олег	1958	Неодружений	Тернопіль	Сан-Дієго	1999
10	Ігор	1959	Розлучений	Київ	Лос-Анджелес	1990
11	Олеся	1969	Розлучена	Миколаїв, Львівська обл.	Сан-Дієго	2001
12	Діана	1966	Другий шлюб, одна дитина від першого шлюбу і одна дитина від шлюбу в США	Львів	Лос-Анджелес	1994
13	Оля	1970	Одружена	Стрий, Львівська обл.	Сан-Дієго	2003
14	Іра	1977	Одружена	Одеса	Ірвайн	2005
15	Маряна	1971	Одружена	Львів	Сан-Дієго	2000
16	Володимир	1977	Одружений	Львів	Лос-Анджелес	1999
17	Оля	1958	Одружена	Львів	Сакраменто	1989
18	Олег	1986	Одружений	Лубни, Полтавська обл.	Сан-Дієго	2007
19	Оксана	1984	Одружена	Івано-Франківськ	Лос-Анджелес	2012
20	Орися	1964	Одружена	Львів	Лос-Анджелес	1990

2 1	Галя	1979	Одружена	Львів; Лондон	Лос-Анджелес	2005
2 2	Марія	1955	Вдова	Село Яворівського р-ну, Львівської обл.	Сан-Франциско	2001
2 3	Вікторія	1981	Неодружена, живе з хлопцем	Львів	Лос-Анджелес	1993
2 4	Микола	1968	Одружений	Львів	Лос-Анджелес	1990
2 5	Людмила	1970	Одружена	Київ	Центра (Пд. Кароліна)	2005 (з перервами)
2 6	Тетяна	1974	Одружена	Тернопіль	Сан-Хосе	2002
2 7	Альона	1983	Одружена	Київ	Лос-Анджелес	2007
2 8	Тарас	1950	Одружений	Львів	Сакраменто	1992
2 9	Михайло	1956	Одружений	Львів	Сан-Хосе	2000
3 0	Роман	1952	Одружений	Яворів, Львівська обл.	Сакраменто	1989
3 1	Володимир	1974	Одружений	Львів	Портланд	2005
3 2	Дарія	1939	Одружена, 4 дітей, 8 внуків	Львів	Лос-Анджелес	з 1949
3 3	Юрій	1930	Одружений, 2 дітей, 1 внучка позашлюбна	Харків	Сан Франциско	з 1960 р. Мігрував з Австралії
3 4	Віра	1939	Одружена 2дітей і 4 дітей в чоловіка від першого шлюбу	Немирів, Вінницька обл.	Сан Франциско	1950
3 5	Люба	1942	Одружена, 2 дітей, 1 внучка	с. Семенів, Тернопільської обл	Лос-Анджелес	1949
3 6	Андрій	1931	Одружений, 6 дітей від двох шлюбів	Вижниця, Чернівецька обл.	Лос-Анджелес	1947
3 7	Оля	1933	Одружена 2 дітей, двоє внуків	Рогатин, Івано-Франківська обл.	Сан-Дієго	1951
3 8	Оля	1922	Два шлюби, двоє дітей	Хуст, Закарпатська обл	Лос-Анджелес	1947

3 9	Соня	1924	Вдова, 2 дітей	с. Домаморич Терн опільської обл	Лос- Анджелес	1949
4 0	Іриней	1936	Одружений, дітей нема	Рогатин, Івано- Франківська обл..	Лос- Анджелес	найімовірні ше 1949

Таблиця 1.

Що стосується основних понять, на які спираємось, то у широкому розумінні **соціокультурну адаптацію** ми визначаємо як процес та результат взаємодії, взаємоприспособування та взаємозмін особи (чи групи), яка входить у нове соціокультурне середовище, та соціокультурного середовища, яке її приймає, що охоплює взаємне засвоєння (успішне або неуспішне) чи не засвоєння нових соціальних і культурних норм, цінностей, способів поведінки притаманних цим адаптивно-адаптуючим одиницям (особі чи групі та середовищу) [2].

Перебування за кордоном закономірно вносить свої корективи у спосіб та ритм життя іммігранта та, викликаючи певні зміни в його особистості, змушує пристосуватись до соціальних та культурних особливостей приймаючого суспільства. Проте, цей процес не варто вважати одностороннім, оскільки саме суспільство також зазнає певних змін реагуючи на, свого роду, чужорідні тіла (спільноти іммігрантів), що поселяються в його організмі. Тому, процес адаптації іммігрантів розглядаємо як двосторонній і такий, що загалом окреслюється наступними моделями (Табл. 2).

Моделі соціокультурної адаптації іммігрантів

№	Моделі соціокультурної адаптації іммігрантів	Реакція іммігрантів на приймаюче суспільство	Реакція приймаючого суспільства на іммігрантів
1.	Протест	Активний протест проти насадження норм і цінностей приймаючого суспільства;	Спротив імміграції, прояв ксенофобії, заперечення норм і цінностей іммігрантських спільнот;
2.	Добровільна сегрегація	Заперечення норм і цінностей приймаючого суспільства та добровільне від-городження від нього;	Часткове прийняття норм і цінностей іммігрантських спільнот поруч із вже існуючими у суспільстві;
3.	Творення діаспор	Часткове прийняття норм і цінностей приймаючого суспільства поруч зі своїми власними;	Часткове прийняття норм і цінностей іммігрантських спільнот поруч із вже існуючими у суспільстві;
4.	Сегрегація	Часткове прийняття норм і цінностей приймаючого суспільства;	Заперечення норм і цінностей іммігрантських спільнот, намагання від-городити їх від суспільства;
5.	Маргіналізація	Неуспішне прийняття норм і цінностей приймаючого суспільства при відмові від своїх власних;	Заперечення норм і цінностей іммігрантських общин, намагання асимілювати їх;

6.	<i>Асиміляція</i>	Повне прийняття та засвоєння норм і цінностей приймаючого суспільства при відмові від власних;	Прийняття членів іммігрантських спільнот як нових членів суспільства зі спільними нормами та цінностями;
----	-------------------	--	--

Таблиця 2

Серед наведених моделей успішну адаптацію характеризують, в основному, модель творення діаспор та асиміляції. Припускаємо, що саме вони і є основною характеристикою адаптаційних процесів в середовищі українських американців, чия імміграція до США, як й у випадку інших традиційних країн імміграції є переважно постійною або довгостроковою.

Американський соціолог М. Гордон (M. M. Gordon), свого часу вивчаючи асиміляцію, дослідив, що вона має сім складових/стадій (Табл. 3) і в різних випадках може дорівнювати одній з них, а може поєднувати кілька. Він зазначив, наприклад, що коли інтенсивно відбувається шлюбна асиміляція, то група втрачає свою етнічно-національну ідентичність та, як наслідок, породжує ідентифікаційну асиміляцію. Культурна ж асиміляція відбувається найперше та може і не вести за собою інших складових/стадій асиміляції. Якщо ж відбувається структурна асиміляція (одночасно з культурною або після неї), то всі інші складові/стадії обов'язково будуть, оскільки структурна асиміляція, на думку М. Гордона, є наріжним каменем (keystone) усієї асиміляції [5]. Окрім цих семи складових/стадій асиміляції, Р. Альба (R. Alba) пізніше додав ще дві, на нашу думку, не менш важливі — соціоекономічну та резиденційну (просторову), крім того, Р. Альба та В. Ні (V. Nee) пишуть ще й про генераційну асиміляцію, проте, це скоріше не складова/стадія, а певний вимір асиміляції [3]. Характеристики останніх трьох також наведено в табл. 3.

Складові/стадії асиміляції за М. Гордоном

Складова або стадія асиміляції	Умови та субпроцеси
<i>Культурна або поведінкова асиміляція (аккультурація)</i>	Заміна власних культурних (включно з релігійними) елементів тими, які притаманні приймаючому суспільству
<i>Структурна асиміляція</i>	Високий рівень взаємодії та участі іммігрантів в інституціях, асоціаціях, різних групах (кліках), соціальних мережах приймаючого суспільствана рівні корінного населення
<i>Шлюбна асиміляція (амальгамація)</i>	Високий рівень змішаних шлюбів між представниками іммігрантських спільнот та приймаючого суспільства
<i>Ідентифікаційна асиміляція</i>	Розвиток відчуття національної та етнічної належності винятково до приймаючого суспільства, або ідентифікації, пов'язаної з участю в новій етнічно-національній спільноті. У цьому разі допускають, що так звана історична ідентифікація може і надалі залишатись попередньою
<i>Асиміляція, залежна від ставлень суспільства, що приймає</i>	Відсутність упереджених ставлень між представниками іммігранських спільнот і приймаючого суспільства
<i>Асиміляція, залежна від поведінки суспільства, що приймає</i>	Відсутність дискримінаційних проявів стосовно іммігрантів
<i>Суспільна асиміляція</i>	Відсутність владних та ціннісних конфліктів

Таблиця 3

Простежити прояви асиміляції серед українців у США буде цікавим із точки зору тривалості адаптаційного процесу значної частини респондентів нашого дослідження. Особливо це стосується представників третьої хвилі української імміграції у США

При переїзді в нове соціокультурне середовище закономірно виникає потреба в адаптації у ньому та, відповідно, супутні **проблеми**, пов'язані із цим процесом. Опитані респонденти перш за все говорять про такі проблеми, як володіння мовою країни перебування: «коли вже той період пройшов... пішов рівень англійської, уже була можливість самому рухатись незалежно від чоловіка, поки він приїде з роботи... кудась на машині поїхати відвезти. Вже скорше асимільовуєшся в середовище і відповідно вже легше себе почуваєш.» [Інт.-13]; «Коли приїжджаєш в Америку, навіть, якщо в тебе кандидатська ступінь і ти проходив всі там мінімуми, ти приїжджаєш і ти виявляєш, що ти англійську не знаєш. Ти можеш читати, ти можеш писати але ти глухий, ти не чуєш мови.» [Інт.-10]; «Я не знала мови як ми приїхали, ні сестра, але ми за три місяці навчилися по-англійськи, пішли відразу в школу американську, було нам дуже-дуже важко. Я приходила додому плакала щодня...ми не мали помічі, ми мусли самі себе навчити ту мову... ми знали що інакшої ради нема... я ще не знала докладно що кожне слово значить... я все тоді з початку зачинала. І то я зрозуміла що щодня я чогось іншого навчилася в школі інакше слово тоді я зрозуміла що то значить.» [Інт.-35], а також, пошуки роботи та житла: «... психологічно було важко, тому, що житло ми не могли зняти, у нас не було кредитної історії, ми про це не знали, або має бути багато грошей, що ти можеш заплатити вперед на рік, тоді менеджер тобі довіряє якщо немає кредитної історії.» [Інт.-6]; «Мене вигнали тому, що я щось там не так зробив, я не мав досвіду в цьому і це для мене був шок. Тому, що в Україні мене ніхто ніколи не виганяв з роботи, а тут все зовсім по іншому, тут зовсім нормально коли людину виганяють з роботи.» [Інт.-9]. Суто практичними проблемами адаптації також є наявність автомобіля та водійських прав: «А я жив не один місяць, а роками, і не тільки роками жив, але їздив без прав на машину, роками, бо без машини неможливо працювати було, неможливо виживати, так що, то можна сказати, що стрес щоденний.» [Інт.-8]; «І просто так тут без автомобіля ти нікуди не сунешся. Тобто мені треба було зразу брати курси водіння і зразу треба було вчитися їздити на машині, якщо я ніколи того не робила і ніколи в плані в мене не було. Тому що я жила в Європі. А тут.. Так, що були свої проблеми» [Інт.-21]; «Та. І багато, дуже багато, власне, з цієї міграції. Перша річ, що вони[новоприбулі] приїжджають, то є машина. Вони ще добре два слова не вміють сказати, що тут приходять, хочуть роботу, то є, власне, допомогти їм купити машину.» [Інт.-32] та загальна поінформованість про особливості способу життя, культури, різних побутових речей: «... я поїхала до Америки і мене в магазині питали щось, то я не розуміла і вже потім я зрозуміла, що я не стільки не розумію як мене питають, а просто не знала реалій цього життя, воно зовсім інше. Це так якби з Землі полетіти на Марс, це настільки було різке...» [Інт.-20]; «...ми перший раз приїхали, як людину запусити в космос — інше життя. Спочатку перше враження, то таке знаєте ідеально, дивишся як життя влаштоване, весь достаток повний, в магазині продукти, одяга і так далше, були шоковані з того боку.» [Інт.-28]; «...мені тяжче деякі речі йшли, наприклад що для мене було — я нічо не знав про американський спосіб, чи як то, американську політичну науку. Того ніхто нас не міг то навчити...» [Інт.-40].

Крім того, респонденти визначають низку особистісних психологічних проблем, які виникають у процесі адаптації до американського суспільства, особливо на перших порах після переїзду: ► ностальгія: «...ну, бувають моменти, коли зневірюєшся, втрачаєш надію, якась ностальгія і не хочеться вже нічого, тільки додому. Але це просто такі моменти слабості.» [Інт.-19]; «Мене завжди тягне до дому, тому що я вот їздив, ну, там поїхав в село... батьки там, і родина живе, і пішов там на рибалочку собі, сів, там зозуля кує, сіно покошене пахне. Це є життя. Соловейко щебече. Оце є [сміх]. Оце прийдеш, соснина, то так пахне тою сосниною, а тут ідеш... рідко, залежно це яка температура, щоб такий запах,

такий як в нас, трава зелена. ... я в цьому виріс, це моє коріння... Кажу, ось ту травичку і думаю, вот що мені бракує — правдивої природи, не того бетону, що штучно поливається трава.» [Інт.-29]; ► пониження самооцінки, депресія і проблеми із здоров'ям: «... тут падає самооцінка людини... І це в людини повинен пройти певний час, щоб вона піднялась на певну ступеньку і вона знала, що вона не така тупа, що вона щось може, що вона достойна чогось. Дуже багато негативу, воно так тебе з'їдає, дуже великий рефлекс на твоє життя, на приватне життя, на твоє здоров'я, доводиться шукати такі місця, де б я могла побути сама, де я могла б мати якісь позитивні почуття і враження, і я все більше, і більше знаходжу для себе таких місць, я знаю їх дуже багато, багато читаю, почала читати я давно, як допомогти собі, як допомогти іншим людям вистояти у скрутні часи, як позбавитися депресії, бо люди, які приїжджають сюди, то часто впадають в депресію, часто хворіють, а якщо людина впадає в депресію від переїзду, а це 95% емігрантів, які приїжджають сюди, адже це зміна всього — і продуктів, і повітря, і оточення, і роботи.... Люди впадають у депресію, починають пити чи наркоманити.» [Інт.-2]; ► невинуваті очікування: «... але враження з американських фільмів, що вона має бути багатоперехова, світитися, кожне місто має виглядати як Лас-Вегас, я тепер то так розумію [сміється] ... було інакше. А тут хати, село, одноповерхове все, а це центр міста, воно шокувало, стресово було.» [Інт.-13]; ► брак спілкування в межах своєї групи, що штовхає на пошуки «своїх»: «... вони всі тут дуже розділені по групах і вони тільки спілкуються зі своїми.» [Інт.-23]; «... а душу вилити я би вилила подружці, а подружки толком тут і нема. ... ти все так тримаєш в собі тримаєш в собі ...» [Інт.-3]; «...от на початку я приїхало, я писала мамі:«Мамо тут людей нема!», знак оклику, «навколо самі американці», і мені було трудно, звичайно, потім наїхало кучу наших людей і знайшлися наші діти...» [Інт.-17].

Відповідно, легше проходять процес адаптації ті мігранти, хто знає добре англійську мову, хто швидко знаходить високооплачувану роботу, або роботу за своєю спеціальністю: «Я вважаю, що це, що я пройшла, проходять усі, але я пройшла це набагато швидше. За рахунок того, що хороша робота. Я вважаю, що я саксессфул.» [Інт.-7]; «Мені було дуже легко. Тому, що я володіла мовою повністю, я знала історію повністю і я володіла мовою не на рівні іноземця, я знала повністю політичну ситуацію, тому, що я була журналістом. Тобто коли я прийшла, я дуже багато знала і могла говорити з людьми, мати спільну мову. Тому мені якось так я не відчула.» [Інт.-21]. Крім того, фактором, що полегшує адаптацію респонденти називають те, що США є мультикультурною країною іммігрантів, що поважає людей та є толерантною до «чужих»: «... вони велкам імігрантів, бо то країна емігрантів, завжди тебе перипитають, завжди усміхаються. ... але взагалі вони полегшують міграцію, тому що вони допомагають. А якщо ти взагалі з Грін Картою чи резидент, то вони повністю «садять тебе на шию».» [Інт.-11]; «Ну, если брать, на пример, мою семью, которая мультикультурная ... если брать системы и ценности, у меня как молодого поколения, очень легко с американцами, с американском укладом жизни... это же многокультурная страна...Здесь более комфортное ощущение, потому что оно все мультикультурное, и это какая-то смесь кухни и во всем. В иранской семье есть итальянскую пиццу и суши в мусульманской, так что это...» [Інт.-14]; «Адаптуватися, тобто, зрозуміти, що не треба боятися, наприклад, не треба боятися що людина може зробити помилку. Тобто, в Америці всі дуже толерантні...» [Інт.-24]; «...там після години перебування на території Сполучених Штатів, я вирішив, що я тут буду жив, що треба зробити якісь Грін Кард і т.д... чому треба їхати в Штати, бо там всім до лампочки як ти говориш, тут всі такі як ти, то хіба що китайців перше повиганяють за мову, ніж тебе. Я, ясно, почувався якимось дибілом, ну, я шось там читав в інтернеті, але, ну, я міг ще читати статті по-англійськи... Я до сих пір не говорю нормально по-англійськи, але я ніякого дискомфорту не відчуваю... переважно вони не сприймають тебе як якого ідіота...» [Інт.-31].

Також адаптацію спрощує спілкування в межах групи «своїх», які допомагають одночасно зберегти свою українську ідентичність та інтегруватись у нове суспільство: «... я почувати

себе стала набагато краще психологічно тому, що я, якби-то, знайшла своє ком'юніті, людей, я навіть українською мовою розмовляла не так, як зараз.» [Інт.-6]; «Перше я пішов в українську церкву, це мені здається був самий правильний шлях — ознайомитись з українською громадою.» [Інт.-9].

Тривалість же процесу адаптації респонденти визначають дуже по-різному (від двох до двадцяти років), проте, сходяться на тому, що чим довше він триває, тим менше створює проблем і тим успішнішим є входження в нове суспільство: «Я дуже довго, років п'ять, як я сюди приїхала, я ще дуже довго жалкувала, що я це затіяла...середнім темпом я звикла до того. Бувало важко, бувало легко, бувало по-різному. Але те що я звикла то одне, а те що я буду в подальшому процесі звикання, то однозначно. Повністю привикнути, то вже синдром мігранта — ти вже не там і ти ще не тут.» [Інт.-5]; «...а так з кожним роком я стала більше зрозуміти англійської мови і життя в Америці так, що я думаю, що влилася, але ви знаєте, як сказати, я є українка, я все рівно живу в крові своїм чимось, хоча трошки влилася але не вся на сто процентів.» [Інт.-26]; «... для всіх перші пару років то тяжко, коли тут все і інша культура, і інша мова, але я думаю в мене не заняло то дуже багато часу, я якось, ну, може тут так само від характеру залежить, але в мене, ну, я би сказала може так від сили 2 роки, тобто я себе вже відчувала більш мени...» [Інт.-12].

Особливістю процесу адаптації респондентів **третьої хвилі** є їхня посилена участь у створенні та функціонуванні організацій, громад українського спрямування, тобто входження в американське суспільство через групи «своїх»: «...ми були так далеко віддалені, такі всі віддалені від української громади. Тато й мама все шукали де є більше українців і чули що там в Пензолвенії трохи українців зібралось так що ми вже як вислужили батьки там той рік, на тій фермі в Мериланді, то був Мериланд. То тоді ми по-маленьку спакували то що ми мали і ми виїхали до Пензолвенії... ми мусимо мати церкву, то муси бути церква, муси бути якась домівка для молодих, так шоби продовжувати українську мову, культуру... За якийсь час більше людей приїхало українців і організація і громада побільшилася і тоді вже казали люди: ну ми мусимо вже своє мати, бачите то було найпередніше.» [Інт.-35]; «власне, люди не знали мови, були то, горнулися до громади, чи то організацій так як СУМ, чи Пласт, чи хор. Різні, власне, дитячі садочки і т. д. провадили жінки. І всі, всі дуже радо, власне, збиралися. Тепер то треба за зуби тягнути [сміх], шоби, власне, люди прийшли. Я не знаю, чи то є, власне, тому що тут є так багато всього і люди вже беруть участь в інакшій життю.» [Інт.-32].

Що стосується таких поширених серед нових іммігрантів проблем, як мова та пошуки житла і роботи, то англійська мова респондентами цієї групи засвоювалась досить швидко оскільки вони були дітьми або молодими людьми, які проходили через інститут освіти: «Ви знаєте, майже швидко. Тому що я відразу пішла до школи щоб мову більше знати. І то допомогло мені трошки, бо я в таборі, ще в Німеччині, на курси, які були англійської я ходила. Я хотіла не сидіти, а щось робити.» [Інт.-39]; «Ну, та я приїхала, була мала,то трохи було тяжко, але в мене вчителька, якби, взяла мене від своє крило, і вона зі мною дуже багато часу потратила шоби я по-англійськи говорила, то всьо було в порядку.» [Інт.-34]. Для багатьох із них не було також проблеми із пошуком житла та роботи, оскільки у цих питаннях їм та їхнім батькам допомогу надавали як державні органи США, так і іммігрантські організації, церкви, особисті знайомства із іммігрантами попередніх хвиль та/або їхніми нащадками, що не є досить притаманним для іммігрантів четвертої хвилі: «Ми приїхали до Бостона і нам дав той комітет по 10 чи 20 доларів і мій чоловік найперше пішов і купив чоколяду, а потім наш той комітет дав нам де ми маєм їхати... І вони подзвонили там на ферму і сказали що вони нас заберуть. Вони там забирали всіх, то була така угода. Ми туду приїхали і там і зачинали...Той комітет мав таку угоду з ними, що коли хочеш приїзди, а коли хочеш то забирайся — хтось другий приїжджає.» [Інт.-39]; «Такми приїхали, нас забрали в Нью-Йорку... дальше ми там жили в католицькій.. там,вони мали хату,де там люди, які приїжджають,можуть там деякий час прожити,поки собі не знайдуть щось інакше. Ми там жили,і нас там возили на ту ферму, де ми працювали.» [Інт.-34]; «Ні, не було тяжко. Ми

мали контакт з українцями.. в еміграції і все було готове: брали контакти другої еміграції, бо ми так само були еміграція...» [Інт.-37].

В процесі адаптації в приймаючому середовищі іммігранти не рідко страждають від **проявів дискримінації**. В нашому дослідженні близько половини респондентів нової хвилі заперечили, що коли-небудь їх відчували: «Ну, а.. я, в принципі не стикалася з такими випадками, щоб так було явно... вони дуже, ну, як, ну, дуже переживають за свою компанію і вони кожний раз, кожний рік вони проводять такі тренінги, щоб ніяких не було, наприклад на рахунок і дискримінації, і вот як з жінками поводитися» [Інт.-12]; «Не, абсолютно не було. Ні одного випадку не було, щоб якогось признаку чи по національному, чи по релігійному. Дискримінації абсолютно ніякої, навіть приблизно...» [Інт.-28]. Інші ж стверджують, що зазнавали приниження/дискримінації в американському суспільстві із кількох причин. По-перше, через погане знання англійської мови, або специфічну вимову (акцент): «В Америці емігрантів не дуже люблять, не зважаючи на те, що Америка — країна емігрантів. У вічі тобі люди ніколи не скажуть, що ти розмовляєш з акцентом, але в душі вони над тобою сміються, а деякі люди навіть не розмовляють з тобою, бо американці не можуть зрозуміти, коли ти робиш наголос не так, їм це не подобається, вони не хочуть напружуватися, щоб зрозуміти, що ти хочеш сказати, коли ти в якомусь емоційному стані...» [Інт.-2]; «З боку американців були випадки...більш не поваги, а дискримінації... тому, що в мене був акцент і вони мене перекиривлювали... деколи це драгувало, вони мене перекиривлювали. Це наче... Це образа...Це було дуже неприємно ... Тобто це той випадок, коли треба проковтнути, бо через це робити якусь... Підіймати бучу, робити якийсь скандал, комусь доповідати... Це так само, людина може сказати: «а я пожартував»... і ти опинишся в дурнях...» [Інт.-10]. По-друге, через те, що місцеве населення сприймало їх як конкурентів на ринку праці та боялось втратити роботу через новоприбулих: «...мене там не дуже любили ці жіночки, вони, значить, думали що одного дня заберу їхню роботу, шось там... я перестала туди ходити, на роботу ... потім його [чоловіка] тато ще допоміг мені, він сказав.. ну, в нього це був бухгалтер в цьому офісі і він просив його вчити мене шось там, тоже він там боявся показувати шось — не дай Бог заберу його роботу...» [Інт.-3]. По-третє, просто через упереджене ставлення до «чужих»: «І я так відчувала по, ну, такому дуже холодно, ну дуже вічливо-холодному ставленні, що не влаштовує американців те, що я серед них...Тобто, ти там хочеш завести розмову, про шось там побалакати, людина просто там не реагує або не відповідає, що в тебе просто так відпадає бажання заводити будь яку розмову. От і я це відчувала дуже добре...А дискримінація була з боку адміністрації. В один чудовий день мені приходиться лист на електрону пошту. ...Кажуть мені:«а ти не здала підтвердження того, що ти не хвора на туберкульоз...»...Я кажу:«не, я цього робити не буду, бо того, що це є порушення моїх прав.»...«І от, будь ласка, не роби — ти тоді вилітаєш з університету.» Ну, я довго впералася, і нічого з того не вийшло. І довелося вже ж таки пройти...Але кажу: «Добре, люди, але чому до мене?» —«Бо ти з України. І у вас високий рівень хворих на туберкульоз». Я кажу: «Ну, і що, я вам привезла докази.» —«Докази не працюють твої»...Тобто тобі говорять прямим текстом, що ти гіршої якості людина, ніж ті, що місцеві люди. Але це не вважається чимось поганим. От це є якраз тим випадком дискримінації. І тим більше, що це за дискримінацію ніхто вважати не хоче. Оце найбільше драгує.» [Інт.-25]. Крім того, жінки-респондентки також розповідають про прояви дискримінації, які не пов'язані із статусом іммігранта, а стосуються гендерно-вікових характеристик: «Одинокі, я би сказала, дискримінації, то вже в «Юнайтед», через мій вік... І я думаю, що то, власне, щоби дістатися на найліпше чи той фірст-клас-клуб чи що, то вони хочуть молоденьких і т.д, то більше така дискримінація. Але не тому що я українка.» [Інт.-32]; «Шо з України — ні... Взагалі, мені здається, коли я комусь кажу, шо я математик на мене так подивляється... Але все одно мені здається так серйозно, для того, щоб серйозно сприймали це треба довести...мені здається завжди більше треба доводити, якби, що ти шось можеш жінці, ніж чоловіку.» [Інт.-27]. Водночас респонденти говорять і про випадки неприязного ставлення

американців й до іммігрантів із інших країн. Більшість із тих, хто говорить про випадки приниження чи дискримінації наголошують, що вони походять в основному не від самих американців, а від іммігрантів-вихідців із інших країн чи України (від тих, хто прибув значно раніше) і стають можливими, в тому числі, через погану обізнаність новоприбулих із реаліями американського життя: *«Найбільше дискримінації іде від росіян або від російськомовних вихідців з Радянського Союзу, от так скажу. ... мої співробітники це 99% люди з Радянського Союзу ... вони є всі євреї і їм всім за 55 це такий хард-рок, можна сказати ... от він постійно так підходив і: «как это там по-украински «гарна дівчина» или как это там?», я сказала: «українською мовою це «гарна дівчина»». Повторив ще раз «гарна дівчина» і він от навмисно ходив і от так діставав...»* [Інт.-4]; *«Швидше поляки там могли щось сказати, але полякам ти знаєш що відповісти. Американці ніколи, ні.»* [Інт.-5]; *«Тільки в нашому ком'юніті. Не через те, що ти українка, а через те, що ти пропускаєш російськомовні слова. Таке було на початку.»* [Інт.-6]; *«...твій менеджер починає там, до тебе надто прискіпливо відноситься, а в мене були китайці, які своїх китайців продвигали, я був чужий якийсь, українець ... І було багато гязі на роботі...Китайці в мене були до попередньої роботи, а на попередній в мене були індуси і там була дуже сильна дискримінація, дуже сильна...відчувалось, наприклад, відчувається, що ти знаходишся майже в будь-якому середовищі, азіатському. Наприклад, ті хто з Радянського Союзу, особливо росіяни, українці, в них інший менталітет, ніж у азіатів, бо люди стараються асимілюватися з цією країною, намагаються... Тобто, вони[азіати] як орда, вони беруть, поганих, незнаючих, але своїх, бо вони потім можуть отримати підтримку від своїх. Тобто, це як банда. Це середовище. Тому коли я знаходився на попередній роботі, там була дискримінація з боку індусів... Навіть із інших відділень, але вони підтримували своїх. І відділ кадрів майже нічого не міг зробити, це було дуже важко зробити, а потім коли нас придбала Англія, це стало ще гірше, бо Англія це практично вотчина індусів»* [Інт.-10]; *«... українці можуть так сказати, а американці ніколи, нікого не принижують із-за того, що він щось там не знає, чогось там не знаю, чогось там не розумію... Як мені був один чоловік ... він мене віз купувати карточку на Україну... він казав, що «то тільки продається там біля мене». То я мала йти до нього, такий був фанний українець, що ну. Я йшла до нього, мала йому наварити їсти, а він мені купив карточку на Україну говорити ... А в різних магазинах можна було собі купити 100 карточок на день.»* [Інт.-22]. Також, можливою причиною є те, що іммігранти потрапляють в специфічне середовище, де переважають вихідці із інших країн.

Респонденти також допускають, що з боку американців може бути приховане неприязне ставлення, яке, проте, не знаходить втілення у дискримінаційних практиках через такі специфічні риси американців, про які йтиметься нижче, як боязнь покарання в межах антидискримінаційного законодавства та через вдавану привітність, що не відображає справжнього ставлення до певного типу людей: *«...відносно етнічної [дискримінації] то, ну, то то все.. знаєте тут є тяжко сказати, тому ніхто тобі того не скаже в очі.»* [Інт.-17]; *«... якщо б це було щось таке явне, то такого явного усюди дуже конкретно бояться, тому, що дуже трудно, люди можуть відсудити багато мільйонів за це... тут дуже легко, адвокатів море, і вони раді відкрити справу.»* [Інт.-24].

Досить цікавим є те, що частина респондентів зараховує до проявів дискримінації те, що американці вважають вихідців із України росіянами, оскільки запевняють, що в силу історичного протистояння супердержав в США є вкоріненим негативне ставлення до росіян: *«... мені дуже, спочатку сказали: «Ар ю рашин?»». Я кажу: «Не, я з України.»... Ніхто ніколи не знав, що є Україна, то є, спочатку. О-о, а тепер, у-у. А тепер всі на оборот. Я висилаю посилку, часто пересилаю посилку, то я приходжу, то на пошту, то вже мене там знають як облуплену, що я прийшла висилати посилку на Україну.»* [Інт.-22]; *«Росіян тут не люблять, це правда, мене можуть змішати з росіянами але я їм зразу кажу, що я не росіянка.»* [Інт.-3]. Про це ж говорять і респонденти третьої хвилі, яких в часи існування СРСР подекуди сприймали не як українців, а як представників держави-антагоніста: *«Ну, вони мало*

поінформані, вони думали, що українці, то є росіяни, що все однакове, було... Американці не цікавляться, вони думають, що то була одна держава.» [Інт.-37]; «... ті часи, то я думаю, що то ще коло [19]80-тих років, то ще досить ті всі університети... як ми пробували мати виставку українського мистецтва і ми мали пильнувати... щось юкрейніан, нам не дозволили... То ми мусіли в другу сторону йти і довідатися. І дісталися, але всюди і та пані нам казала, каже що це сенсітів сабджект... Тепер вже я думаю, що ні.» [Інт.-32]. Хоча, на загал, група респондентів третьої хвилі заперечує випадки приниження/дискримінації в США з причин належності до спільноти іммігрантів загалом чи українських іммігрантів зокрема та наголошує на приязному ставленні до себе: «... мені здається, що в Америці такої дискримінації щодо національності не було... в Америці вони сприймають людину за вищу вартість... Не нація, не релігія, ні звідки ви не грає ролі. Сприймають вас за істоту, яка сьогодні існує і яка корисна країні. Тобто я ніде не замічав, щоб тут, чи ти ліберал, чи ти республіканець, не було дискримінації.» [Інт.-33]; «Ну, я не думаю... я думаю що, ті вчителі що там були, вони знали хто ми є, чого ми приїхали, і досить так, як то кажуть, увагу звертали на нас, і на других дітей щоб вони того не робили.» [Інт.-34].

Для кращого розуміння того, як респонденти **сприймають країну походження (Україну) та країну призначення (США)**, в ході дослідження респондентам було запропоновано назвати те, що їм подобається / не подобається в кожній із цих країн. Отже, серед позитивних характеристик України респонденти виділяють, зокрема: ► факт, що це батьківщина, що має культуру і традиції, які імпонують респондентам та характеризують ірраціональне поняття «свого рідного» і є найкращим власне тому, що «своє»: «... моя культура, мої традиції, моя мова, моя природа дуже подобалася.» [Інт.-13]; «А так, таки своє, то тягне, знаєте, мене тягне завжди до дому... я в цьому виріс, це моє коріння.» [Інт.-29]. Крім того, це також ► особливості стосунків між людьми, які є характерними для України: «В мене є подружки, дуже які мені можуть душу вилити і розказати всьо як є і всьо таке дуже цікаве, знаєш, пожартувати можна і мати реально хорошиий час, тут такого ніде не знайдеш, тут нема таких людей..» [Інт.-3], а також, ► природа України: «Українська природа — чудесна природа і я б туди поїхала з задоволенням.» [Інт.-7].

До негативних характеристик України респонденти віднесли, серед іншого, ► поширення корупції: «...от куди не ткнеш всьо, значить, там продано, а до тебе не так ставляться бо ти не така бо ти не маєш, знаєш, зв'язків...» [Інт.-3]; «Тільки за шоколадку з коньяком ти можеш щось робити...» [Інт.-6]; «Це була країна, де потрібно було собі шлях пробивати або ліктями, або взятками, ну, тобто, корумпованим шляхом, не знаю, жодного чесного шляху наверх я не бачила.» [Інт.-13]; «В Україні мені не подобалася дуже оця система хабарництва, бюрократизм цей...Цього я ніколи не могла зрозуміти навіть коли я жила в Україні. Це єдине, що мене просто добивало.» [Інт.-21]; ► політичні еліти: «... мне в Украине не нравится наше правительство. Бог почему-то не дает нашей Украине, страдальной, многострадальной, такого лидера, который бы заботился о народе.» [Інт.-1]; «...мені на Україні найбільше не подобається влада — за часів незалежності не було ні одного нормального президента...Ні одного доброго, який би був патріотом України. Всі ті президенти, влада думали за своє особисте, за свої бізнеси і тим більше, кажуть, збагатилися.» [Інт.-28]; «Я зараз дуже розчарований, що в нас так виглядає, що воюють між собою, а не має того, знаєте, політичного напрямку для користі державі. Є особисте, ну, особи, ну, між собою і абсолютно не думають про свою державу. Це моя така думка. На жаль, на жаль, на жаль.» [Інт.-33]; ► особливості законодавства та державного управління (недотримання законів, незахищеність громадян, «непотрібність» державі, відсутність свободи вибору): «Не було відчуття, що держава дорожить мною, що я державі потрібна.» [Інт.-13]; «Це просто було варварство, це не життя було, все те, що я бачила. Там не працював ні один закон, таке було безчестя кругом, незахищеність така.» [Інт.-2]; ► недоліки сфери обслуговування: «Що не подобається, то я б тепер сказала, то сервіс...То проблема була купити утюг. Ти його хочеш купити і ти маєш гроші, а з тобою розмовляють як з другим

сортом людини. Після американського сервісу важко витримати.» [Інт.-7]; «Еее, то наше хамство, як би сказати, в обслузі... я пам'ятаю ті ще совецкі часи, де ти залежав від всіх тих продавців і так далше ... Побутове хамство.» [Інт.-17].

Серед негативних же характеристик США респонденти називають, зокрема: ► проблеми організації соціальної сфери (освіта, медицина, соціальне забезпечення) та її фінансування: «мені освіта не дуже подобається тут. Ну, ніби і освіта і непогана але наприклад тебе не вчать писати в школах, вони тепер тільки друкують, діти можуть використовувати свої ці калькулятори всюди...» [Інт.-3]; «... мені не дуже подобається їхня система, дуже повільна в них програма, щоб щось вивчити, мені здається, що вона була повільна, вони повільно вчуться, в нас на Україні все... в них більше вимоги мають, ніж тут в школі.» [Інт.-23]; «Мені не подобається теперішня політика.. школи були набагато ліпші... як ми приїхали в Америку» [Інт.-37]; «...медичне, не завше подобається... Дуже дорого і не завжди дістанеш кваліфіковану допомогу...» [Інт.-17]; «не подобається, ну, наприклад, медицина місцева. Вона інакша і дорожча ніж в Україні.» [Інт.-18]; ► надмірний контроль держави над громадянами (перш за все, надмірне застосування сили відповідними державними органами та, так зване, кредитне рабство): «...часто здесь полиция, да, как бы убивает людей. Что-то совершает человек и убегают, и его убивают, или стоит и сопротивление какое-то и его убивают.» [Інт.-1]; «...якщо на Україні ми маємо свою хату і все, до побачення, то є наша хата, а тут не оплатив страховку, ти не оплатив податки, і тебе з твоєї особистої хати, твоєї власності беруть та й виганяють. Тобто тут не така вона вже й приватна сильно власність. От єдине що після 30 чи 40 років ти маєш свою хату, ти можеш заповідати її своїм внукам чи дітям... Це вже 50, 60, 70 тисяч доларів. Поки ти її відпрацюєш, поки ти її віддасиш ти захочеш одружуватися — ти береш будинок, і знову ти в кредит. Ти хочеш машину якусь краще для дітей — знову кредит. Тобто, все життя тебе зв'язують, тобто, як біле рабство прямо.» [Інт.-5]; «... все базується на тому щоб людей контролювати, щоб людей дурити, знаєте, щоб побільшувати такси.» [Інт.-8]; «...я маю застереження: то соціально шо вкрадаєсі в американський спосіб — бодай сучасна адміністрація. Я є, я то не піддержую, але побачим, то речі змінюються — я би хотів шоби держава був уряд був менший, були менші, щоб менше уряд впишався в комерційне життя.» [Інт.-40]; а також, ► такі характеристики американського суспільства, як індивідуалізм та матеріалізм: «Матеріалізм не подобається, егоїзм не подобається.» [Інт.-3]; «Мене не влаштує те, що тут все ґрунтується на грошах. Тут досить все на морально низькому рівні. Я думаю, що це головна причина... Те, що коли ставлять питання, що ставити на перше місце гроші чи мораль в більшості випадків, ставлять гроші. Є багато випадків коли людина лежить на дорозі, до неї ніхто не підійде тому, що бояться що її засудять за те.» [Інт.-9]; «...ти ще якісь два роки вчишся на канцлера і то такий психолог, до якого ти ходиш і душу виливаєш і там він помагає всьо. Оце навіть толком вони не мають навіть таких друзів до яких ходять і душу виливають отаким-то людям...» [Інт.-3].

Попри наведені негативні характеристики, респонденти наводять досить широкий спектр позитивних характеристик країни своєї імміграції, що, очевидно, і стали, серед іншого, факторами притягування. Серед найбільш обговорюваних нашими респондентами позитивних характеристик США як країни наступні: ► дотримання законів та встановлених порядків: «...поліція, яка б вона тут не була вона мені надзвичайно подобається тому що вони хоч і на роботів подібні, але вони знають для чого вони там стоять...» [Інт.-5]; «...тут їдуть швидкі, всі машини в сторону — вони всюди включають зелене світло і вони спасають людину.» [Інт.-11]; «Але це є країна, де дотримуються законів, це є країна правил, і якщо їх соблюдати і наслідувати, можна зробити успішну кар'єру і відповідно насолодитися життям, знаючи що тебе поважають і тобою дорожать... навіть не виникає навіть найменшої думки подумати там даїшнику дати взятку, який зупинив дійсно за вчинення правопорушення...» [Інт.-13]; ► розвинена сфера обслуговування: «подобається ще обслуговування в магазинах ніхто тобі не нахамить все дуже швиденько всі дуже добре натреновані, всі тобі усміхаються...» [Інт.-

5]; «...стараються бути дуже привітливими, я не знаю наскільки то є вони, від душі то... як то сказати, кастомер сервіс, ну, в Америці так, він набагато кращий, ніж навіть в Європі, я вже навіть не кажу за Україну і то дуже відчувається коли приїжджаєш туди, тому що ти зрівнюєш так...» [Інт.-12]; ► характеристики, пов'язані із функціонуванням правової демократичної держави (рівність та рівні можливості, свобода та повага до особливості, захист прав та приватної власності, відсутність корупції та відчуття «потрібності» державі): «Мені подобається, що тут цінують.. мені подобається свобода волевиявлення. Мені подобається, що думку не заплывують відразу ж, що тут людей зі школи.. ж я не говорю про методи, про сам факт. Вчать, що в тебе є твоя думка і люди повинні вислухати твою точку зору, ти не стидайся її сказати, що тут поважають особистість, яка б вона не була, і мені дуже подобається як тут ставляться до людей з обмеженими можливостями.» [Інт.-4]; «В Америце от людей много зависит. Мы верим что где-то что-то стрельнет, капля по капле. Вот так американское общество устроено... Опять же, Америка дает возможности людям.» [Інт.-14]; «... що мені подобається, як ми приїхали, можна скоро закінчити, і роботу знайти собі, можна мати добре життя. Але то є від людини, від людей. Якщо ти хочеш щоби було краще то ти можеш тут заробити.» [Інт.-34]; «Можеш належати до кого хочеш в організації, ти можеш собі думати, ти можеш родину привести, чи вони ходять до церкви чи не ходять... бізнес взагалі, знаєш, ми живемо дуже вільно.» [Інт.-32]; «...ніколи нас тут не визнають на рівні з громадянами Америки, хоч ми можливо там, талановитіші, розумніші, там і т.д. Тим не менш, нас тут визнають трохи краще ніж визнавали в себе вдома. Оце, я і думаю, що основна причина чому люди перебираються сюди...мої права, навіть, при тому на скільки вони мало захищені тут, як мігранта, все таки більші захищені ніж мої права як громадянки України. І от цей контраст він дуже драмує» [Інт.-25].

Отже, як бачимо, певні протилежні характеристики України як країни еміграції та США як країни імміграції стають одночасно факторами виштовхування із однієї та притягування до іншої країни. Позитивне ж ставлення до США як країни імміграції, що базується на великій кількості факторів притягування сприяє успішній адаптації українців у США.

Очевидно, саме тому враження від країни перебування є назагал позитивним, а респонденти здебільшого задоволені рішенням про міграцію: «Це найкраще, що мені могло статися. Я вам хочу сказати, що зараз в Америці трошки туго є, але в шістдесятих роках, я хочу вам сказати, що Америка — супер ком'юніті. Ну зараз трошки скрутніше є, але можу сказати, що я дуже задоволений Америкою і фактично шкодую, що я раніше не міг приїхати.» [Інт.-33]; «Знаєш, я їжджу багато багато по світі, але тут таки найліпше, ту є найліпше.» [Інт.-32]. Тобто, США як країна імміграції загалом відповідає очікуванням респондентів, які не завжди є ідеалістичними: «В мене зрештою не було ілюзій коли я сюда їхала. Я давно признала, що це далекий міф: «Країни нових можливостей». Там.. що там ще? «рівні культури», «рівні права для всіх». Все це великий міф, велика брехня за рахунком.» [Інт.-25].

Під впливом міграції цілком закономірно відбуваються зміни у певних сферах життєдіяльності мігрантів, які безпосередньо пов'язані із процесом адаптації у новому соціокультурному середовищі. Далі розглянемо **сім'ю** як одну із таких сфер. Респонденти визначають кілька відмінностей, які назагал пояснюють різницю «типової» української та американської сім'ї. Серед них такі: ► слабший зв'язок між поколіннями в американській сім'ї ніж в українській: «Вони відрізняються поглядами на життя, менталітетом, способом життя, відношенням до батьків... В тому, що американці дуже рідко відвідують своїх батьків, живуть окремо, на старість батьки, як правило, живуть в будинках для пристарілих. В українських сім'ях все зовсім по-іншому влаштовано, вони стараються опікуватись своїми старими батьками — в цьому основна різниця.» [Інт.-9]; «...бувають випадки, в основному, випадки такі, що скажемо, що дитині 18 років виповнилось і тебе за двері виставляють, що ти виріс і йди живи своїм життям. В нас діти і до 30 років з нами жили, ми допомагали їм підніматися. Справа в тому, що якщо діти разом живуть, розумієте, то вони набувають, бачать, набувають життєвого досвіду, розумієте, як у сім'ї жити.»

[Інт.-30]; «... українські сім'ї є більш дружніші, вони частіше сходяться ... В американців цього немає... З одної сторони воно добре, коли людина самотійна, але погано якщо батьки махають руками на дітей, а діти самі собі дають раду. Ну, і менший такий духовний зв'язок, я б сказав.» [Інт.-28]; ► в американських сім'ях нема ієрархії і підпорядкування старшим, а стосунки в них не будуються на суворій субординації: «Я можу сказати більше, вільне спілкування дітей з батьками, тобто немає такої субординації. Я не можу сказати, що то є неповага до батьків, то інакше. Просто вільне.» [Інт.-13]; «...в американських сім'ях нема примусу до дітей, не хочеш — не роби. Американські не б'ють, а ми можемо влупити... бо ти кричиш як ненормальна до дітей, і тих дітей страшиш і відкидаєш їх. Американці говорять 20 раз, з одного боку, з другого, з десятого. Поки вона не зрозуміє. Як вона не хоче того, то не хоче, є різні діти. І вони ніколи не заставляють, і тим більше не примусовують. А ми все одно заставим.» [Інт.-22]; ► сім'ї американців є більш дітоорієнтованими: «...тут більше займаються, наприклад, там всякі спортивні, тобто я, ми жили біля школи і там на вихідних дуже часто збирались багато батьків і дітей, і діти грали там в футбол, чи ще в шось. Я такого не пам'ятаю в Україні, шоб от, ну тобто, звичайно, грали там в футбол десь, ну, на стадіоні біля школи, але це не було таким, ну, якби офіційним заходом чи шось таке, і батьків там, в принципі, не бувало.» [Інт.-18]; ► американські сім'ї є більшою мірою партнерські, ніж українські, що передбачає, зокрема, більшу участь батьків-чоловіків у вихованні та догляді дітей: «...от в сім'ях так само дуже сильно багато на себе бере чоловік... Настільки давно у них це рівноправ'я, і воно є і в сім'ї також... Вони рівноправно тут працюють, можуть навіть більше заробляти, дуже сильно тут мужчини займаються вихованням дітей. З народження він знає, що дуже велика відповідальність його є на дитині, він няньчиться, варить йому, міняє памперси, гуляє з дитиною, в рівній мірі як і жінка.» [Інт.-13].

Треба зазначити, що респонденти *старої хвилі* не вважають, що є різниця між українськими та американськими сім'ями, а різниця іде скоріше між різними поколіннями. Вони також говорять, що мали/мають традиційні українські сім'ї, які загалом вписуються в шаблон типових для США: «Ні, бо мої діти, я маю дві сестри і вони мають також діти, і наші діти росли разом і дідо і бабця, дідусь і бабця виховували. Вона працювала чи вони працювали діти виховували. То не було такої різниці: «о, ми вже американці!». Наша родина жила, так знаєте, вкупі. Вони всі себе любили, і ті діти наші і нас, і батьків, дідуся і бабцю. Ми мали таку добру родину, зв'язок такий що то нас тримало.» [Інт.-39]; «Можливо, я за себе говорю... Родичі робили те саме, що і ми робимо.» [Інт.-37]. Проте, їм досить важко це оцінити оскільки спочатку це були сім'ї їхніх батьків і респонденти не достатньо пам'ятають як вони були організовані в Україні і що саме в них змінилось, а пізніше вони створювали свої власні сім'ї вже будучи повноправними членами американського суспільства та зберігаючи в них певні традиції українського народу. З цієї точки зору цікавішими є респонденти, які мали сім'ї в Україні та зберегли їх переїхавши до США. Із перелічених відмінностей, зокрема, вони виділяють ті, що стосуються відносин між поколіннями, оскільки саме в цьому зрізі є труднощі адаптації своєї сім'ї до норм американського суспільства, а причиною є те, що діти в цих сім'ях вже проходять повноцінну вторинну соціалізацію в американському суспільстві засвоюючи його норми, зокрема й у сфері сімейних відносин, у той час, як погляди на сім'ю у старшого покоління зазнають змін дуже повільно.

В контексті змін, які вже мають місце, респонденти говорять про наступне. Оскільки американське суспільство є більш індивідуалізоване, ніж українське, то люди мають менше близьких контактів за межами сім'ї. Звідси, з'являється особлива важливість для них спілкуватися в середині сім'ї: «Сім'я — це як якась ячейка, сімейні цінності для них дуже великі. Без сім'ї вони не знають куди приткнутись, і не мають нікого такого, в нас є якесь коло друзів, якесь спілкування, а тут людина яка залишається сама — то залишається сама. В Америці є дуже зброду багато і немає таких громад однотипних. Тому сім'я є важлива.» [Інт.-20]. До того ж, сім'я в умовах імміграції потрапляє фактично в чуже середовище, що також сприяє зближенню всередині цієї мікрореспільноти, а тому, ця категорія респондентів

наголошує, що їхні сім'ї стали дружнішими, а стосунки значно ближчими: *«Так, змінилася, більш дружніша стала... От, Америка така от вона цікава штука. Або розходяться, або, навпаки, згуртовуються. Так, я знаю дуже багато пар, які розійшлися. Власне, тому що дуже швидкий темп, роботи, там якийсь, перше, ситуація стресова і зливають той стрес звичайно близькі на близьких і розходяться. Або навпаки згуртовуються, що разом переходять проблеми і вирішення якихось питань. Я скажу, ми дружніші стали, більше уважніші один до другого, менше відволікаємся. В Україні більш таке життя суспільне було, колежанки більше в курсі були там от моїх справ і друзі у чоловіка так само. Тут в Америці, отримується, і живуть так більш — не розказуй більше про проблеми один другого. В більшості проблемні питання вирішуються в колі сім'ї і власне воно і згуртовує, якось, мені здається, більше переживають один за другим, підтримують... Багато участі приймали наші друзі в тому, що частіше заходили до хати без стука, без дзвінка. Просто так. Там хочеш не хочеш, раз подзвонили в двері, прання скручуєш, приймаєш людей. Тут того немає. Тут все [в колі сім'ї], як десь назначили [з друзями] виїзд на пікнік або домовилися там день народження зустрічати.»* [Інт.-13]; *«Нам допомогло, якби, те, що як це сказати, ми приїхали, якби, були тут самі, тобто не було родичів і як то... То правда, не було родичів і не... Нам просто треба було розраховувати один на одного. Тому, якби, це нам допомогло.»* [Інт.-27].

Крім того, на українські сім'ї в процесі адаптації в американському суспільстві впливає значно така його риса як раціональність та важливість фінансово-грошових відносин. Йдеться, зокрема, про те, що українським сім'ям у США довелось більше планувати і прораховувати наперед сімейний бюджет та бути краще організованими, ніж це вони собі могли дозволити в Україні: *«Американцы очень ответственные за то, что они все делают. Планируют задалегідь, як то кажуть, вперед, что нам не свойственно. Жить сегодняшним днем...я стала планировать вперед, чего у нас, в принципе, не было свойственно, это все формировалось от американцев...»* [Інт.-14]; *«...дещо ми там стали, більш організовані, більше економимо час, в тому плані більш відповідальні може за дітей...ми в Україні над цим навіть ніколи не думали і не переживали...але зараз ми то дуже контролювали, щоб вони вчасно додому приходили, що вони мали нормальних друзів і дуже хороший ми мали контроль такий.»* [Інт.-28].

Ще однією сферою, яка зазнає певних змін в ході адаптації українських іммігрантів у США є **відпочинок / спосіб проведення вільного часу**. Респонденти зазначають, що незалежно від країни проживання змін не зазнають такі дозвілєві практики, як читання, перегляд телебачення, відвідування (кіно)театрів та концертів, барів та ресторанів, заняття спортом та відпочинок на природі (кемпінг), відвідування друзів та родичів: *«Виходимо аут десь в основному чи в кіно чи в бар чи на якийсь концерт цікавий.»* [Інт.-5]; *«А я тако люблю читати, або спати, або в кіно піти...»* [Інт.-17]; *«...роблю, джоглін або вокін, я займаюся йогою, на йогою я хожу... ну, читаю книжки, в кіно, ну, в театр, буває таке шо, раз там в пару місяців, якщо щось цікаве.»* [Інт.-12]; *«Ну, може в неділю там... до внуків, в нас там дочка живе і зять, і внуки, ми їдем до них, або вони до нас.»* [Інт.-28].

Водночас, респонденти часто наголошують на такій відпочинковій практиці, як подорож (по країні та за кордон), яка стала для них більш характерною та внесла суттєві зміни в структуру вільного часу із моменту переселення в США: *«...куди ми тільки не їздили і Сан-Дієго, Сіворт, Діснейленд... Не було жодних вихідних, щоб ми кудись не їздили... Я вважаю, це всі повинні робити. Хто приїжджає всім кажу використовувати свій час, не обов'язково це має бути дорого, дешево тут завжди щось знайти.»* [Інт.-7]; *«Ну, тут, якщо сказати, ми більше проводимо, виїжджаємо на кемп, маємо таке обладнання, з сім'ями виїжджаємо в гори, розумієте... можемо поїхати собі і в Мексику, і собі на круїз розумієте, то я не знаю чи міг би собі в Україні дозволити то.»* [Інт.-30]; *«Ми постійно їздимо, подорожуємо, є на що подивитися... де ми ще тільки не були... так що ми не сидимо на місці. Вихідні — то звичайно.»* [Інт.-29]. Іншою такою практикою є проведення вільного часу в організаціях українського спрямування та в українських церквах, а також відвідування так званих

«українських подій» та детальне ознайомлення із інформацією про актуальні події в Україні: «Куда я ходжу? — *Ото мітинг в Сан Дієго був... коло церкви ходжу. Я ходила два рази в тиждень в церкву...я ходжу для того, щоб вона [дочка] бачила, що це є люди, які говорять по-українськи...*» [Інт.-11]; «...українська громада у нас тут є, ми маємо українську хатку, от, я, це все на волонтерських засадах. Я займаюся тим, що шукаю людей, тому що по правах українська хатка є частиною музею, який показує різні національності світу, і по правилах цього музею вона має бути у неділю відкрита з дванадцятої до четвертої. От, я займаюся хостингом в цій хаті, також шукаю волонтерів, які б відкрили хатку в неділю, в кожену неділю інша людина, якщо немає — я йду сама і, власне, розказую про українську культуру.» [Інт.-13]; «...ми ходимо в українську школу, для того, щоби підтримувати українську мову і український танцювальний колектив вона[дочка] відвідує, танцює. І в нас дуже часто, щомісяця точно, один раз в місяць є концерти, виступи. І це займає, як правило, цілий день. Це неділя. Щосуботи школа і після школи танці.» [Інт.-19]; «В суботу завжди ходимо в українську школу, потім танці цілий день...» [Інт.-20].

Особливо важливим останній набір відпочинкових практик є для респондентів *третьої хвилі*. Для них, більше, ніж для респондентів четвертої хвилі, притаманна активніша задіяність у більшій кількості українських організацій, участь в українських подіях та вища активність в українських спільнотах загалом: «До церкви [української] щонеділі ходжу, то маю розруху, чи як то назвати.» [Інт.-39]; «Ну, я більше до українок, більше таке церковне... я тут вчила танців українських, всякі тут в неділю, я є диригент хору...» [Інт.-34]. Всі респонденти цієї групи відзначили важливість цих практик у структурі свого вільного часу.

Однією із найважливіших сфер, в якій проходять адаптаційні процеси українських іммігрантів у США є **місце праці**. Значна частина респондентів стверджує, що протягом свого перебування у США намагається знайти роботу за спеціальністю та/або освітою і їм це вдається: «Я преподавала, была преподавателем в колледже, в театрально-художественном училище. И брала аспирантов...я, конечно, была настроена на то что я найду работу, потому, что я пошла, потому что мне нравилось, я училась, экологией занималась с детства, в принципе где-то с 7-го класса. Это то, чем я хотела заниматься. Поэтому я ориентировалась безусловно на эту профессию... Так как у меня было много химии я преподавала как химик для студентов, школьников, которые перед тем, как в институт поступать. Помогала им добрать знания по химии, чтобы потом в институте, в академии, куда им идти...химик, он открыл подготовительную школу, как бы подготовительную школу, не знаю как сказать, и я осталась с двуязычными детьми, у которых и русский и английский.» [Інт.-14]; «Починаю в рідній школі, потім.. на сьогоднішній день я директор «Червоної калини»... я там багато чого допомагала, бо я маю досвід керівника і я це все роблю. Я це все до ладу, організаційні питання ... Це, в принципі, є ще одна моя освіта, писати сценарії. Я за освітою хореограф і організатор культурно-досугової діяльності, в університеті, в Україні, я вчилася ще як соціальний педагог, а це два напрямки: організатор і педагог-психолог. Тобто, думаю, чому б ні? Треба свій диплом виправдати.. і я погодилась і тут я пишу сценарії, вчу з ними пісні, і ставлю сценки і якщо треба танці.» [Інт.-6]; «... в 2004 році я[випускник духовної семінарії в Україні] був висвячений на диякона, і в 2005 році був висвячений на священника і від цього часу я працював в парафії святих Володимира і Ольги [в Чикаго] і я, від 2006 року також я працював як капелан у місцевій лікарні в госпіталі там в українському селі, в українській околиці... Тут, скажемо, була потреба в священниках україномовних в українській парафії, була потреба скажемо допомога українській католицькій фундації, ну, і ми любили і хотіли приїхати до Америки і працювати для української громади для українських людей в Америці, це було і професійно і чисто по-людськи, інакший світ, інакше життя збудувати. Це все було пов'язано з нашими церковними служіннями тут.» [Інт.-16]; «В мене зараз дві роботи. Одна робота як постдок я, є така ресерч група, вона в цьому дитячому госпіталі... вони там розробляють алгоритми правильного дозування ліків...І, тобто там я, знач, допомагаю їм. Це, власне, була частина моєї дисертації. І зараз якби я там з цими

алгоритмами працюю. А друга робота — це в цьому семестрі я викладала один курс — статистику. Тобто, це лекції, в мене так само був оцей тічінг ассістант...» [Інт.-27]; «І так сталося, що я знайшов роботу, тут в Портленді, програмістом, і працюю... воно називається софтвере ендженірінг, насправді, що ми робимо, то обчислювальна хімія, отаке. Ну, я використовую свою освіту і так далі.» [Інт.-31]. Проте, зазначимо, що це не завжди є перша робота у США. Зустрічаються сценарії, коли одразу по приїзді опитані українці знаходили низько кваліфіковані роботи, а згодом, не рідко пройшовши навчання на курсах (мовних чи підвищення кваліфікації) або в освітніх закладах США, вони все ж працевлаштовуються за спеціальністю: «Я працювала по тому догляду, бо іншого нема що робити, потім я пішла в коледж, я здала екзамени... Я взяла англійську, комп'ютер і акаунтінг — думаю: «Я в номерах добре — в мене мехмат, математику знаю.» Я пішла тут в коледж, мала сертифікат акаунтінг і це я не роблю, хоча в мене був період, що я ходила і хати прибирала... в мене був такий період, я бейбісітерством займалася з хлопчиком таким.» [Інт.-11]; «Спочатку на пошті, потім я пішла на фабрику, ооо, як сказати? На друкарську, в друкарню... ну там шивати, мені подобається в принципі, або друкувати. Деколи я підробляла, просто шукала якісь підробітки і комусь щось надрукувати по-російськи чи по-українськи... потім тим часом десь [19]90-тий, [19]91-ий рік я звичайно грала, я ше була свіжа, е.. свіжа, закінчила консерваторію по бандурі і ми з Юрком робили концерти, завела собі вже трохи своїх учнів... Ну він має своїх дітей, я маю своїх дітей... В мене всьо закінчено є, щоб бути вчительом... Я працюю не в такій публічній школі, де я маю купу дітей за один раз, а індепендент стаді, тобто альтернативна школа, де вчать дітей, де я їх бачу один на один з собою по 45 хвилин.» [Інт.-17]; «Ну, коли я приїхав, то я лише на кеш працював... І я пішов на ту роботу, що мені порадили друзі це була польська фабрика по виготовленню вікон. Майже всі хто приїжають проходять через цю фабрику... Я намагався піти іншим шляхом але в мене нічого не вийшло і мені прийшлося також проходити через цю фабрику. Потім мені вдалося знайти роботу за своєю спеціальністю і я вирішив скористатися цим шансом тому, що це буває не дуже часто... я продовжував шукати роботу і чисто випадково я найшов роботу приватного викладача в інституті, це було несподіванкою як для мене, так для моїх друзів... Я там викладав ремонт комп'ютерів, мені це було знайоме я мав багато практики з цим, потім я викладав електроніку, це також моя спеціальність, я це знав добре. Також, фізику — це як середня школа, я трошки забув це все, але можна було згадати... Після цього я пішов на фірму, яка займається ремонтом копіювальної техніки. Це вже трошки більше нагадувало мій досвід з України, я пробував там цим займатися але я не мав в Україні можливостей цим займатися... Моя спеціальність радіо-інженер. Ця фірма в Юті випускає підсилювачі для мобільного зв'язку... Потім через деякий час мені пощастило і мені запропонували роботу в компанії «Лоджітек», яка випускає різні комп'ютерні миші, аксесуари. Зараз, я працюю великій компанії. Мій відділ приблизно 200 чоловік ми займаємося науковою апаратурою для морських досліджень. Так, що це досить серйозна компанія, яка випускає серйозну апаратуру... Я займаюся дослідженням відказів апаратури... на цій фірмі там досить добре.» [Інт.-9].

Крім працевлаштування відповідно до освіти/спеціальності для опитаних українських іммігрантів також є характерним працювати за іншою (іноді схожою) спеціальністю, яка, проте, має у суспільстві приблизно такий же статус/престиж та відповідну оплату: «Це були системи обмеження доступу. Відеоспостереження, домофонні системи, переговорні оті всякі... [в США] я готувала їсти, прибирала і зараз знайшла роботу бебі-сітера.. вечорами. Крім того, я зараз вчуся — перебираю навики... моя спеціальність в коледжі — бухгалтерія і я зараз якраз практику проходжу, переймаю досвід... Дивіться, в нас неприбуткова організація. Школа, і бухгалтер вже закінчує свою діяльність, тому що її дочка цього року вже закінчує школу, вона дорослішає, і вона просто передає справи, і я вчуся в неї. Наступний рік я буду вести тут бухгалтерію офіційно з винагородою. Це для мене вже буде певним досвідом і, ну як ви знаєте, завжди на роботу хочуть брати людей з досвідом... Мені цікаво. Для того, тому

що я буду набиратися досвіду тут і я буду мати замітку в своєму резюме, ну і мені подобається це робити.» [Інт.-19]; «Ну, в нас, по-перше, в нас з чоловіком є своя компанія і я веду фінансову справу в компанії. Тобто, я працюю на компанію і я отримую зарплату... Тобто я навіть, знаєш, це працюєш на себе. Я веду фінансові операції. Тобто, всі фінансові справи я веду. Гроші приходять, відходять всі пояснення... Він є редактор фільмів, тобто він сам шукає роботу, і пізніше наймають нашу компанію і ми тоді працюємо... А я регулюю коли йому дають зарплату і я це все вожу. В нас є свої витрати... Я працювала в Україні так, я працювала перекладачем, і коли я виїхала на четвертому курсі, і я працювала в школі в гімназії, львівській гімназії... Вчителем англійської. Це перед тим як я поїхала.» [Інт.-21]; «Я виготовляю деталі... станки з програмним управлінням. Я беру програму виставляю, там і запускаю. Беру чи там пластику, чи що там треба і виготовляю з того деталі... Я в Україні працював, ну, я багато робив, на будові працював. Потім працював я, у нас був такий у Львові, Кінотехпром. Я робив там автомобілі, ми переробляли, такі робили для кіно всьо. А потім фірму закрили. Потім я, потім останнім часом я взагалі працював я, відкрили було кооператив, ми робили пам'ятники.» [Інт.-29].

Серед респондентів у нашому дослідженні тривалий час виконують низько кваліфіковані роботи (догляд, прибирання) не за спеціальністю лише ті, які серед причин міграції називали, в основному, прагнення заробити гроші і згодом, можливо, повернутись до України: «Я продавала спочатку як... потім зробила як канцтовари, ну такево всяке. В один час там возили з Хмельницька, Чернівців... Я працюю [в США] по догляду за хворими людьми... я працюю в людей вдома... То є державна організація. З одною людиною 9 років... Мені положено: їсти зварити, нагодувати, переодіти, покупати, повести десь там на свіжій воздух, повести до парку, після парку повести ще кудась спеціально... я завжди шукаю таку роботу, яка мені дає житло... Я майже нічого не витрачаю... я працювала, доглядала дітей в один час, поки не дістала право на роботу.» [Інт.-22]. Крім того, варто зазначити, що двоє із респондентів на момент проведення дослідження працювали не за спеціальністю, а присвятили свою професійну працю організаціям/центрам, що допомагають в адаптації іншим, новоприбулим іммігрантам: «...я закінчила університет на Україні, у мене економічна спеціальність... я пішла на курси, були однорічні курси екскурсоводів... Я ще відкрила кілька бізнесів маленьких. Так, відкрила пару бізнесів. Тоді, коли перебудова була, то були інші часи, треба було якось викручуватися, а за екскурсії вже нічого не платили і я вже тоді працювала, у мене була така перша робота, я працювала у тих установах економістом, а друга робота — то були екскурсії... Щоб вона [жінка-мігрант у США] могла зрозуміти, де вона знаходиться, щоб вона підняла свій рівень і освіти тут, і щоб вона могла знайти кращу роботу, щоб вона пішла вчитися в школу. Тобто я займаюся всіма цими проблемами, які мають підняти жінку на значно вищий рівень в Америці. Якщо у неї є діти, то зберегти дітей, щоб вона не втратила дітей тут, щоб у неї їх не забрали. Багато аспектів, я не можу сказати, чого я для них не роблю. Я роблю тут усе для них... Програма відкрита для того, щоб допомогати людям, але вся проблема цієї програми, що про неї ніхто не знає. І це проблема, не цієї програми, а проблема наших людей, тому що наші люди не звикли йти до соціального працівника, до якоїсь програми зі своїми проблемами... перед студентами, робила презентації, виступала перед соціальними працівниками, виступала тут на конференціях, виступала перед поліцейськими, вчила їх, як треба розуміти емігрантів, бо коли поліція зупиняє нашого емігранта... Бо я маю якраз, працюю з чоловіками, з жінками, з сім'ями емігрантів і проблемами. Всі ці проблеми вони об'єдналися в одній програмі. І ви знаєте, ця програма, яку я очолюю вона виняткова, такої програми я не знаю ніде ні в одному штаті. Одна є тільки подібна програма в штаті Орігон, там живе дуже багато українців.» [Інт.-2].

Із питанням працевлаштування пов'язана також проблема **класової самоідентифікації** українців у США. В Україні до еміграції респонденти зараховували себе до нижчого, нижчого-середнього та середнього класів: «Середній клас, абсолютно середній.» [Інт.-28]; «Ну, десь між нижчим середнім і середнім. Десь так.» [Інт.-18]; «Це було на грані виживання. І це ще

більш пригноблювало, бо я не вважаю себе, людиною, яка нічого не розуміє і мій досвід показує це, моїх друзів, колег, тих хлопців, яких я вчив програмуванню. І це було прикро, що я не міг нічого заробити. Я був прикутий до мосі комуналки, яку я не міг ніяк розміняти, через своїх сусідів. Я не міг знайти ніякої достойної роботи... Там був бідний клас в Україні» [Інт.-10]. У США ж цей ідентифікаційний спектр поповнився вищим-середнім класом: «Більш верхня частина середнього. З огляду на мої доходи, так, саме так. Дивлячись, знаючи скільки заробляють мої друзі, я, слава Богу, постуку по дереву.. все може змінитися, все можна втратити в один день, але поки.. на даний момент так. Тобто серед моїх знайомих нікого нема, щоб стільки заробляв.» [Інт.-10]. При цьому зміни у класовому положенні та відповідній ідентифікації внаслідок міграції та адаптації в новому суспільстві, якщо вони і мають місце, то є, як правило, незначними (одна-дві позиції): «Наверное, в среднем, как в Украине, так и здесь. Состояние не изменилось практически. В Украине мы где-то на этой прослойке были, преподаватель и моряк. Но тут почасовая оплата, но и расходы стали больше. Внутреннее оно осталось...» [Інт.-14]; «Я б не сказал, шо тут якась американська мрія збулася чи шось таке. Ну, десь на тому самому рівні є.» [Інт.-18]. При цьому респонденти описують як низхідну мобільність, так і висхідну: «До середнього, так... Так само, більше до середнього[в США]... Скоріше середній до бідного...» [Інт.-17]; «До того як я поїхала то був середній, або нижчий середній... Я думаю середній клас [в США]» [Інт.-20]. Остання є характеристикою для країн призначення постійної міграції працівників різних сфер, на відміну від переважаючого пониження класових позицій іммігрантів у країнах-реципієнтах низькокваліфікованої трудової тимчасової міграції.

В ході дослідження автори зіштовхнулись також із проблемою визначення деякими респондентами певних класових позицій (наприклад, «середнього класу»). Зокрема, йдеться про різне розуміння класів в українському та в американському суспільстві. Критеріями для віднесення до певного класу називалась певна приватна власність, важливість якої є різною у двох суспільствах (автомобіль, житло) та дохід (особистий, сімейний): «Ну, там в Україні було власне житло, тут зйомне, поки що, там.. Але тут уже є власне авто, а там не було. Ну, рівень зарплат складно порівнювати, бо, ну, різні ціни, різні рівні всього такого. То я б сказав, шо десь матеріальне становище десь залишилось приблизно на тому самому рівні.» [Інт.-18]; «Бідні нещасні студенти, які жили на стипендію і я власне... я старався по ночах підробляти, як таксіст на тому запорожцю, щоб якось вижити, то були якісь копійки нещасні, але я не мав вибору... Так що, то було все в кризі, можна сказати, на грані виживання, який ми мали вибір. Треба було якось виживати... Напевне, бідний, тому що якщо я маю хату і якщо я маю машину, то знаєте, багато є американців, вірніше, більша частина американців, мають машини і вони, знаєте, бідні, тому що живуть від зарплати до зарплати. Я, власне, живу від зарплати до зарплати, і мій прихід 30 тисяч більш менш стабільно... Тобто рівень зовсім інший і світ зовсім інший. Якщо порівняти з Україною, то кажу велика різниця, просто в Україні більшість людей мають житло, вони до того відносяться як до чогось нормального. Для них то критерій хто має машину, а хто не має машину. Тут на першому місці критерій чи має людина житло чи не має. Машину мають вже всі переважно. От, і навіть ті люди, які отримують державну допомогу, отримують талони від держави в більшості вони мають свою машину.» [Інт.-8]. При цьому респонденти вимірюють середній клас у США певними сумами, а в Україні лише описують умови життя: «... ми жили дуже добре в Україні... в мене батьки працювали, тато працював, мама працювала, ми мали свою хату біля Львова, в нас була хата на два поверхи, сім кімнат, дві ванни ми жили я мама, тато, сестра і баба з дідом.» [Інт.-23]; «Я жив, якби то сказати не погано... «Москвіч», і була «Волга», квартира трьохкімнатна ... гроші були, автомобіль був, квартира була, в холодильнику весь час якась кісточка була, сметана була, масло було ну, і хліб був, щоб багатий був, то ні, ну, ітс окей.» [Інт.-30]; «Ну, я не можу сказати, що я вже середній клас[в США], тому що середній клас це мінімум треба сто тисяч доларів заробляти, ну, але явно не злиденний не бідний, не нещасний.» [Інт.-5]; «Бо то є американська шкала, ви знаєте, як кажуть тут якщо заробляєш

25 тисяч на рік, то ти є ще бідний... Якщо взяти, ви занаєте, нам [в Україні] все таки бабуся помагала з Америки. Все-таки в нас там була і хата, і можна було якось прожити. Коли переїжджаєш до Америки, то набагато більше треба платити за всьо...» [Інт.-17].

Невизначеність класової позиції в Україні респонденти описують, наприклад, ситуацією, коли вони мали добре фінансове забезпечення, проте відчували брак стабільності чи свободи: «Це незрівнянно, це зовсім різні речі. Як у мене була квартира трьохкімнатна, була дуже красива, хороший ремонт і всьо таке, і машина у мене була іномарка, і я була престижна, і люди зі мною заходилися із-за того, що «в неї машина». Я машину воджу з [19]84 року... В мене був свій бізнес, не можу сказати, що дуже багато заробляла, в мене була своя машина, в мене була своя трьохкімнатна квартира. Але я почувала себе дуже незахищеною і я знала, що мій бізнес може розвалитися в любу хвилину і я можу залишитися без всього і немає ніякого соціального захисту для мене, моєї дитини...» [Інт.-2].

Частина респондентів описує своє матеріальне становище в Україні як цілком задовільне та зазначає, що в результаті міграції клас приналежності не тільки не підвищився, а навіть понизився, але незважаючи на це вони цілком задоволені своїм становищем в новому суспільстві оскільки мали інші, важливіші за економічні причини міграції. Тобто, в цьому випадку загалом йдеться про міграцію заради самореалізації, у країну, де панують закони, принципи демократії, свобода, комфортне життя, вищий економічний розвиток, а також, заради «кращої долі дітей»: «...ми не були голодні, правильно, завжди є люди, які живуть ще гірше, але все виглядало дуже песимістично, я б не хотів мати дітей там, вироцувати, бачити, що вони не мають ні шансів реалізуватись.» [Інт.-31].

Звертаючись до класової самоідентифікації та працевлаштування респондентів *третьої хвилі*, то у нашому дослідженні вони зараховують себе до середнього класу та мали/мають місце праці/професії та доходи, що загалом відповідають поширеним у США уявленням про середній клас і, з огляду на вік при міграції із України та нестабільну соціально-політичну ситуацію там, не можуть оцінити зміни, що відбулись у класових позиціях їхніх сімей в американському суспільстві у порівнянні до тогочасного українського і також не можуть охарактеризувати міжгенераційну мобільність у порівнянні із власними батьками.

Серед **причин** же досліджуваної міграції можемо виділити основні групи:

- економічні: «Я з такої сім'ї в Україні що, ну, мені не куплять, там, квартиру, машину, знаєш, і приходилось самій про все думати але ще до такої степені, що в мене мета була приїхати в Америку заробити гроші щоб допомогти своїй сім'ї, це була моя головна причина на той час...я переїхала в Америку, то в мене була головна причина допомогти моїм батькам.» [Інт.-3]; «Але чесно кажучи мене тут не все влаштовує і через те я не став громадянином... [сміх] Отже, я відрізняюся від всіх людей тому, що я приїхав сюди тільки, щоб заробити гроші. На відміну від більшості, хто сюди приїхав.» [Інт.-9]; «Жити.. завжди думав, як дотягнути до того, до тої зарплати, до тої зарплати і так далше.» [Інт.-29]; «Ну, я народився ріс, ріс, ріс, я не усвідомлював де я є, поки ти сидиш в тому Юкрейн, в тому болоті, ти не розумієш де ти є... я пішов в аспірантуру... і я одружився, ми жили в гуртожитку, бігали такі великі таракани, стипендії не давали пів року і в той самий час на кафедрі, все давило на мозг, я зрозумів, що там кіна не буде ніколи...» [Інт.-31];
- сімейні: «Приїхала до Америки того, що зустріла американця, вийшла заміж за нього і переїхала до Америки.» [Інт.-2]; «Я приїхала з своєю мамою і з сестрою в 1993 році, ми приїхали до тата, який вже був там, він вже тут був рік перед тим як ми приїхали.» [Інт.-23];
- комплекс соціально-економічних та політичних: «... в нас в Києві був свій бізнес, тобто, ми не жили погано, нам всього вистачало. Але цей бізнес маленький з усіх сторін намагалися, ну, не те, щоби придавити, але десь зі всіх сторін знаходити там.. податкова, антимонопольний комітет.. тобто завжди були питання і вирішувати їх треба було.» [Інт.-19]; «Так вийшло, що ми навіть ніколи не думали, але сподобалась ідея [податись на Грін Карту], плюс на границіу 2000 році... було досить проблематично на Україні роботу знайти, ми обоє з гарною освітою. І ми побачили це як хороший шанс почати життя в новій країні.» [Інт.-7];
- політично-

релігійні: «До Америки я потрапив по біженцях... Дивіться, я є з віруючої сім'ї протестантів, а Сполучені Штати Америки таку розробили програму для тих, кого там радянська влада переслідувала — греко-католиків, протестантів, може ще якісь політичні лінії, то вони давали карту біженця. Я не дуже мав бажання їхати, але так як моя сім'я вже над тим питанням працювала, деякі мої брати ще в дев'яностому році почали виїжджати, оформляти візи, фактично останні ми виїхали в дев'яносто другому році.» [Інт.-28]; ► політичні: «... нам надали політичний притулок... ми були оце на Майдані на Граніті, голодували, і якась така політична позиція була, ну, кучмівські на Західній Україні почали прикручувати, я працювала тоді на підприємстві, а в чоловіка був бізнес свій. Ну і, власне, почалися зжимати, пристрашувати, тому що я була членом партії «Батьківщина»... І от почали гоніння конкретно на мене на підприємстві. Чоловік тоді дуже підтримував мене в багатьох ситуаціях, ну і так оприділила свою позицію, і на мітингах участь приймала і так, що о так.» [Інт.-13]; «... була створена організація, під час окупації Німеччини, американським військом, назвали UNRA. Ця організація вмішалась в це, і вона заборонила насильно вивозити людей у Радянський Союз. І тому, зробили таку комісію з американського уряду, яка була в таборах, де були скупчені остарбайтери, ну, взагалі, всі наші. Там і росіяни, і білоруси, і поляки, багато націй. Вони мусіли проходити таку перевірку, і там заповняли таку форму, чому вони не хочуть повертатись додому. І там різні причини давали, ну, переважно, більша причина була у тому, що не вірили у комунізм. Ну, і вже після цього, насильно нікого не забирали. А тих людей, яких до цього вивозили насильно додому, ніхто додому не попав, усіх їх відправили на Сибір.» [Інт.-33]; «... в [19]44 році ми власне втікли від більшовиків, вони назад верталися вже на Україну було дуже тяжко нам, мої батьки всьо покинули. Тато мусів виїхати — був УПА. Теперка нас ссилали більшовики не знали, що то багато буде гірше як було перед тим. Так щоби врятувати свою сім'ю, то тато сказав: «ми мусимо втікати.»» [Інт.-35]; «Коли мадяри забрали, то вони переважно забирали січовиків, а ми не думали виїжджати з України взагалі до Праги... батько був дуже патріот, він з Буковини. Тоді половинна вважала себе українцями, а половина русинами, а тато мав український зв'язок.» [Інт.-38]; «Ми жили у Західній Україні перед Другою світовою війною... Зразу, після Другої світової війни, батько включився у нашу визвольну боротьбу. Був у армії УНР, і був членом Кримської центральної влади, разом з Миколою Грушевським... Під час Другої Світової війни, мама мусіла ховатись, бо мама була українською патріоткою і мала в родині жидівське походження. Були злі на батька, тому що батько був у контроверсійній комісії українського кооперативу, і він помітав, що там були, не дуже то прозорі речі, у тій кооперації. Що люди крали гроші просто, і він зреагував на це... тоді більшовики почали наступати на німців, і ми не хотіли, щоб нас більшовики захопили. Перш за все, нам не подобалась більшовицька система, друге — батько, був ворогом народу... Я не хотів їхати до Америки з Німеччини. Ми мріяли про те, що Україна стане вільною і можна буде вернутися додому.» [Інт.-36]. Також, говорячи про причини міграції можна виокремити випадки, коли причини еміграції із України (наприклад, релігійні чи політичні) є відмінними від причин імміграції саме у США (наприклад, економічні): «То почалась Друга світова війна, і вони всі втікали до Німеччини... Але ж тут [в США] гроші [сміється], то так було смішно, що на деревах гроші ростуть. На той час так жартували.» [Інт.-34].

Описуючи особистісні **наслідки** своєї міграції до США, респонденти загалом оцінюють їх позитивно та найчастіше говорять про наступні. ► Самореалізація: «Я ніколи не шкодував, я був задоволений. Тому, що можна багато чого тут навчитися якийсь прогрес, рух вперед можна якось тут себе реалізувати, що в Україні дуже важко.» [Інт.-9]; «Щодо кар'єрного розвитку, то я думаю тут в мене більше можливостей для самовираження і всього такого... Там кар'єрні можливості за межами Києва зовсім погані» [Інт.-18]; ► розширення світогляду та пізнавальний досвід: «Я навіть скажу, що стала набагато речей більше, ширше дивитися ширшим поглядом...» [Інт.-4]; «Це просто дуже великий такий скачок, мені здається, я б ніколи такого не сталося б на Україні... Ну просто якби розвиток. Скачок у розвитку. Тому що

ну настільки, мені здається взагалі кудись от їздити треба періодично це робити, міняти місце проживання тільки для того, щоби просто не... Як це сказати? Не зациклюватись на чомусь одному, а якби бачити що бувають і інші ситуації і інші, не знаю, люди традиції, місця. Тобто це... І кожна людина, мені здається, повинна це робити.» [Інт.-27]; ► покращення фінансового забезпечення: «...якимось пунктом я думаю, що я і виграла, тому що якщо брати чисто так от матеріальний і комфорт, то тут то виграла...» [Інт.-12]; «Так що я не є голодна, що треба, я собі куплю. Я собі купила машину нову, [пауза], я недавно виплатила. А що б я мала у Яворові? Що б я мала на Україні? — Та нічо.» [Інт.-22] ► матеріальна допомога рідним: «А зато я знаю, що мої діти не є голодні. Зато мої внуки мають, то що вони мають мати.» [Інт.-22]; «...я допомогла і родичам, які залишилися в Україні, мені здається і в моральному, і матеріальному плані... я, не приїдучи сюди, не мала би можливості в матеріальному плані допомогти своїм племінникам вивчитися. А вони всі вивчилися, здобули вищу освіту і це відповідно їм дає шанс на кращий рівень життя навіть в Україні.» [Інт.-13], а також, ► позитивні зміни особистості: «Наше життя все одно стало набагато кращим. Навіть зараз... Для мене завжди було головне залишатися собою я відчуваю, що я стала сильніша...» [Інт.-6]; «Зараз я вже дивлюся на це все по-інакшому, я вже дивлюся як уроки взяти, наскільки воно збагатило, там, чи змінило мій внутрішній світ. Я вже не шкодую і я вважаю що це надзвичайно унікальний досвід. Не в кожного він є, і я була, як сказати, надавалася впливу двох культур в своєму житті, і причому, двох дуже різних. І там, і там білі люди, так би мовити, але люди надзвичайно різні і я все ж таки думаю, що якщо ти не зламався, ти витримав воно має позитивний вплив на твою особистість. Тому я вважаю, що вплив хороший.» [Інт.-5]. Негативними же наслідками називають розлуку із рідними та втрату близьких контактів: «...я не розчарувалася в Америці, тільки то, що я би хотіла бути в Україні тільки одна, одна причина через то, що там є моя мама і моя сестра...» [Інт.-3].

Лише шестеро респондентів у нашому дослідженні зазначили, що ними керували, в основному, економічні мотиви при прийнятті рішення мігрувати (Інт.-3, 9, 22, 26, 29, 31) і всі вони говорять про власну висхідну мобільність, спричинену переїздом до США. На момент проведення дослідження усі шість респондентів працюють відповідно до своєї роботи та/або освіти, або мають роботу, що за статусом/престижем відповідає тій, яка була в Україні. Проте, тільки двоє із них (Інт.-22, 26), які працюють як низько кваліфіковані робітники виділяють основним наслідком своєї міграції покращення фінансового становища та можливість матеріально допомагати родичам в Україні. Інші ж четверо є прикладом порушення причинно-наслідкових зв'язків у міграційних процесах, оскільки називаючи наслідки вони говорять, перш за все, про самореалізацію, розширення світогляду та розлуку із рідними в Україні.

Ще п'ятеро респондентів, що належать до нової хвилі (Інт.-5, 7, 10, 19, 28) зазначили, що мали в причинах комплекс соціально-економічних та політичних факторів. Для них також характерною є висхідна мобільність у власному трактуванні та трудова активність, що відповідає професії/освіті, або робота у професіях, рівнозначних за престижем/статусом в американському суспільстві. Що стосується особистісних наслідків, то ця група респондентів також говорить найперше про розширення світогляду, новий досвід та самореалізацію. Іншими ж наслідками є ті, що відповідають загалом причинам міграції. Респонденти, які мають інші причини міграції, в основному говорять про наслідки, які відповідають причинам та, оцінюючи наслідки зазначають, що загалом задоволені своєю міграцією.

Респонденти нашого дослідження також оцінюють наслідки своєї міграції для країни-донора та країни-реципієнта. Отже, найбільш поширеним відповідями серед опитаних українських іммігрантів у США є такі наслідки: ► економічні втрати через еміграцію працівників-спеціалістів та демографічні втрати — кількісні зміни в сторону зменшення населення (в тому числі, через сімейну еміграцію та переселення дітей в іншу країну): «Те, що Україна втратила хороших працівників. Ми вчилися в університеті, і вона заплатила за наше навчання, а ми фактично працюємо не на Україну.» [Інт.-7]; «Я не працюю в Україні, не плачу

податки. Ну, напевне, це погіршує економічне становище України. Тобто, ну, можливо я, там, щось би приніс в економіку чи там в шось таке.» [Інт.-18]; «...то є мінус, тому що ми вивезли дітей, а я рахую, що в мене це на хорошому рівні, а то є мінус для України, бо країна взяла дуже багато хороших людей з України.» [Інт.-28]; ► поширення знань про Україну та українську культуру (зокрема, поширення знань про те, що Україна не є частиною Росії): «Ну, по-перше, народ знає за Україну, за українців. При всій, при кожній можливості я стараюсь, не насаджувати... просто американці завжди люблять якусь розмову заводити особливо коли на лижах на ліфтах піднімаємся вгору завжди питаються звідки ви, ну і ми стараємся, я особливо.. особисто стараюся пояснити що я з України, відразу кажу: «Ітс нот Раша». І починається, я спокійно пояснюю: «Ні, це окремий народ, це окрема нація, стараюся пояснити якомога більше фактів про Україну, щоб люди знали що ми є окрема держава і не асоціювали нас з росіянами, бо мені це дуже боляче і деколи дуже соромно коли таке відбувається я не хочу чути нічого подібного.» [Інт.-4]; «...ми з Юрком [чоловіком] оплачували, наші оркестри, приїжджали шось там грали Юркову музику і щось там робили ніби в плані культури, щоб бандура, як, так можна сказати, одна діляночка маленька, але щоб бандура прозвучала з оркестрами симфонічними, на то ми вкладували великі гроші, всьо, на нас сі дивили, знаєте, багаті американці приїжджають музикантів оплачують всьо, концерти йдуть, всі раді, файно.» [Інт.-17]; «Є така організація в Нью-Йорку, і ми редагуємо статті, які виходять в інформаційний простір. Тобто, ми дивимось, які статті виходять, яка інформація про Україну. Я дивлюся на ті статті, скільки я цих статей можу подивитися в день, і говорю чи це позитивна інформація, чи негативна. Щоб ми просто знали з яких джерел надходить інформація.» [Інт.-21]; ► матеріальна допомога Україні (учасникам Майдану та українській армії; фінансування благодійних організацій та адресна допомога жертвам Майдану та учасникам АТО і їхнім сім'ям): «...тепер я маю змогу допомогти якоюсь порадою на цю тему, трошки пожертвувати грошей на допомогу Україні, там, чи знаєте..» [Інт.-8]; «Я не знаю, можливо, я б не могла допомагати волонтерам і військовим, якби була в Україні, а так я хоча б чимось допомагаю...зараз така ситуація в Україні, але я допомагаю фінансово. Я даю гроші на якісь там ліки, і коли ти бачиш своє ім'я серед багатьох людей, воно якось радує, що ти не одна. Ти знаєш, що не зможеш забезпечити всім, але коли є всіх багато, то хочеться давати і давати.» [Інт.-15]. Остання позиція в класифікації наслідків української еміграції виникла, власне, через військові дії, що точаться на території України та не мала аналогів у дослідженнях авторів, присвячених українській еміграції та проведених до 2015 року, хоча й в попередніх дослідженнях йшлося про підтримку українськими емігрантами, зокрема, Помаранчевої революції [1; 2].

У тому, що стосується наслідків для США, як країни в'їзду, то всі респонденти нашого дослідження вважають, що основним наслідком є приплив кваліфікованих працівників, яких потребує економіка країни та сплата ними податків у державний бюджет: «Для Америки це добре вони завжди стараються, щоб в них був новий приплив людей, сил, ідей. Таким способом вони свою країну збагачують.» [Інт.-9]; «Я думаю, люди [українці] набагато краці, ніж всякі інші терористи. Дешева робоча сила — хто я є.» [Інт.-11]; «Ну, Америка побудована імігрантами. Ну, і власне всі оці свої, і лотерея Грін Карти це тільки для того, щоб ми підготувались світовим, не знаю, світовою освітою з'їжджалися сюда до Америки...Америка дає можливість заробити, але вона використовує і [їхні знання]. І Америка виграє, можна сказати, вісімдесят процентів в плані іміграції.» [Інт.-13]; «Ну, якщо, вважай, з дружиною, ну, дві людини з'явилося в населенні, ну, платимо податки тут, якось там сприяємо заробітку грошей іншим людям. Ну, в економічному сенсі, ну, позитивно.» [Інт.-18]; «...люди з України, вони всі люди трудолюбиві, вони е-е., ну, більшість тих, що я знаю, вони не сидять на велфері, вони якось стараються і дітей підняти і працювати і всі-всі, більш менш всі чесно працюють і... так що я думаю, що Америка дуже виграла від цього.» [Інт.-12]; «США, то так її називають, країною емігрантів. І емігранти для Америки, то як, знаєте, хворому вливати свіжу кров.тобто якщо вливаєш свіжу кров, то вона живе, якщо не вливаєш, то вона може

померти, так і тут... Ну, не всі правда дають користь Америці, але в основному емігрант попадає в Америку, в іншу країну, він старається стати на ноги і щось добитися в житті, тому, що він приїхав з інших умов на кращі, якщо він є нормальна людина, то він хоче досягнути якогось успіху, і чи дітей влаштувати. Тому, емігранти для Америки то є благо, то є велике благо. Тому що, багато американців ... до роботи не кишать, і до науки не кишать. А їх треба утримувати на великій.. така є організація, яка дає гроші, допомогу на їхнє виживання. А емігрант в тому плані абсолютно відрізняється... Наприклад, з наших дітей беруть великий дуже податок, на забезпечення людей тих.» [Інт.-28]; «Ви знаєте, для Сполучених Штатів, по-перше, що вони мають добрих, добрих робітників, добрих спеціалістів... один програміст, другий лікар, дуже такий хороший і там працюють, відділами в банку завідують і мають під собою по тридцять п'ятдесят людей. Так що, робота є, і люди відповідальні... отримали у них робітників і спеціалістів ще і нічого не вклали в них.» [Інт.-29]. Другим наслідком, на якому акцентують респонденти є культурне збагачення приймаючого суспільства та поширення в ньому обізнаності про Україну як державу та її культуру: «Ну, що культурно збагатилася країна [сміх]» [Інт.-5]; «...я приїхала тоді ше, коли я казала: «Ай ем фром Юкрейн» — «Фром вот? Іран?», «Ну, а де то є?», я кажу там-то і там-то: «Ооо, ітс Раша», Росія.. і то вчительки так казали, я на них таки видивлялася, думала «Боже, та вже шоб вчительки..» я розумію, ті такі просте.. ото розумієте, ото вічна боротьба була, шо ти не раши, а ти юкрейніан, і то кождий раз, а то шо, руских професоров, наїхало в [19]20-ті роки, після гражданскай вайни ше, а вони ж були виховані, шо то Росія, Імперія, а то Україна навіть шо?... ну, так вони і повиховували, понаписали купу підручників для американців... ну, Всесвітня історія пише «Літл Раша», замість України, я вже скрізь позачеркувала, де могла і понаписувала «Юкрейн», я сама.» [Інт.-17].

Звертаючись до теоретичних моделей адаптації (Табл. 2), крізь призму яких розглядаємо процеси адаптації українців у країні імміграції, бачимо, що за результатами проведеного дослідження можна припустити, що для українців у США притаманні здебільшого дві моделі: творення діаспор (діаспоризація) та, меншою мірою, асиміляція. Якщо ж розглядати адаптацію опитаних українців у США за складовими асиміляції М. Гордона (Табл. 3), то можемо говорити про те, що респонденти у більшості пройшли структурну асиміляцію, яка є, на його думку, наріжним каменем всієї асиміляції, та, частково, культурну/поведінкову, а також, частково шлюбну, що притаманна респондентам із змішаних сімей. Для того, щоб пройшов повний цикл асиміляції, М. Гордон вважає необхідним завершення структурної та культурної/поведінкової асиміляції [5]. Проте, остання, як правило, не є завершеною навіть у респондентів-українців третьої хвилі, оскільки українська культура та участь в українських іммігрантських організаціях та спільнотах залишається важливим елементом життя американських українців: «То був табір біженців... І я вам скажу, що помогло — помогли тут вроджені українці в Америці, американські українці, що були в війську. Ми контактували. Ми їх знаходили і вони нам помагали через уряд військовий, щоб ми мали захист...Ну, і ми приїхали до Америки, тоді таких багато приїжджало. Ми поселилися у українських громадах...В університеті я чувся як нормальний американець. І вони знали, шо я акцент маю маленький і люди питали, я не встидався того, розповідав, і я не мав, я не мав клопотів і так само як я працю дістав, скажім, то я не мав...Я би сказав шо вони є подібні, бо спосіб та як ми жили вже в Америці я продовжую мени-більш, але ми з часом набрали американський спосіб життя, не були проти того, але своє тримали... більшість мого позашкольного часу то я тримав з українцями... ми себе дуже свobodно чули, але так само і паралельно ми брали участь в американськiм житті...Я не мав спеціально, значить, проблем з тим, з асиміляцією, то була значить асиміляція щоби я був такий самий як вони, але мені було не важко — я там був такий а вдома українцем...Вони [новоприбулі] кажуть:«Ми приїхали і ми американці», але я не бачу тут конфлікту — мож бути і таким і другим, я таким і є...» [Інт.-40]. Саме тому, ми говоримо про діаспоризацію українців у США, як

переважаючий вид успішної адаптації, а не про асиміляцію. Стосовно шлюбної асиміляції, то вона частково притаманна нашим респондентам, які є першим поколінням іммігрантів, а також вважається респондентами (які мають одружених дітей) нормою для другого та наступних поколінь українців у США: «Вона[дочка] з українцем[одружена], а брат — з американкою.» [Інт.-38]; «Він [зять] був українець з Канади — Петро Захарків.» [Інт.-39]; «Ну, внуки — американці... За американців[діти одружувались]... І можливо, як ми були в Клівлянді, можливо б були в Клівлянді з українцями. А тут ми приїхали.. там громада була.» [Інт.-37]. Що стосується решти складових/стадій асиміляції, то судячи із проведеного дослідження вони лише частково притаманні спільноті українських іммігрантів у США.

Отже, за результатами проведеного дослідження можемо зробити висновки про загалом успішну адаптацію українських іммігрантів у США у формі діаспоризації із елементами асиміляції. При цьому проблемами, які найчастіше виникають на початкових етапах адаптації є оволодіння англійською мовою, працевлаштування, пошуки житла та поінформованість про особливості побуту та соціокультурного контексту американського суспільства. Питання ж проявів дискримінації та приниження є актуальнішим при взаємодії із іншими іммігрантами, ніж із американцями. Окрім цілком очевидних сфер життя, які зазнають змін в ході адаптації (місце проживання та праці) респонденти вказують на сферу відпочинку та сімейного життя, натомість, неочікувано мало зазнають змін професійна та класова приналежність. Порівнюючи країни виїзду та в'їзду, респонденти наголошують, що в Україні їх не задовольняли найбільше недотримання законів, поширення корупції та рівень розвитку сфери обслуговування. Ці ж фактори виштовхування із України стали і факторами притягування, та одночасно й успішної соціокультурної адаптації, у США оскільки респонденти вказують на такі характеристики цієї країни, як законослухняність громадян, поширення принципів демократії та високий рівень розвитку сфери послуг. З огляду на це, зовсім не дивно, що серед основних причин міграції лише кілька респондентів назвали суто економічні, у решти ж були зовсім інші акценти, а економічна складова могла виступати лише частиною складного комплексу причин. Втім, навіть серед тих респондентів, що мали причинами фактично лише покращення свого фінансового становища, лише частина визначили основним наслідком власне його зміну (при ствердженні абсолютної задоволеності міграцією). На перший же план вийшли наслідки особистісного характеру, як от, самореалізація та розширення світогляду. З огляду на це, міграцію українців до США не варто вважати суто економічною; це скоріше міграція (як правило, довготривала/постійна, сімейна), що виходить із бажання зміни соціокультурних умов проживання та має відповідні наслідки, поєднані із певними позитивними особистісними змінами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ровенчак, Ольга. “Соціокультурні характеристики сучасної української еміграції до Німеччини,” Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (серія «Соціологія і політичні науки») 21, вип. 1 (2016): 71—90, http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_sip_2016_21_1_10.
2. Ровенчак, Ольга та Вікторія Володько. Міжнародна міграція: теорія та практика. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015.
3. Alba, Richard and Victor Nee. “Rethinking assimilation theory for a new era of migration,” *International Migration Review* 31, no. 4(1997): 826—874. <https://doi.org/10.1177/019791839703100403>.
4. Fedunki, Marianne P. “Ukrainian Americans,” Countries and their Cultures website. Accessed July 23, 2018. <http://www.everyculture.com/multi/Sr-Z/Ukrainian-Americans.html>.
5. Gordon, Milton M. *Assimilation in American Life. The Role of Race, Religion, and National Origins*. New York: Oxford University Press, 1974.

6. International Organization for Migration. "World Migration: Global Migration Flows, 2015." Accessed July 23, 2018. <http://www.iom.int/world-migration>.
7. Lemekh, Halyna. Ukrainian Immigrants in New York: Collision of Two Worlds. El Paso: LFB Scholarly Publishing LLC, 2010.
8. Lopukh, Vasyl. "The effects of the «Fourth Wave» of immigrants from Ukraine on the Ukrainian diaspora in the United States," Demography and Social Economy №1(21) (2014): 192—202, <https://doi.org/10.15407/dse2014.01.192>.
9. Siar, Sheila, ed. Migration in Ukraine: A Country Profile. Geneva: International Organization for Migration, 2008. <https://publications.iom.int/books/migration-ukraine-country-profile-2008>.
10. United States Census Bureau. "People reporting ancestry, 2010." Accessed July 23, 2018. http://factfinder.census.gov/faces/tableservices/jsf/pages/productview.xhtml?pid=ACS_10_1YR_B04006&prodType=table.
11. Wolowyna, Oleh. "Recent migration from Ukraine to the United States: Demographic and socio-economic characteristics," The Ukrainian Quarterly 61, no.3 (2005): 253—269.

Рожковская Валентина Николаевна – аспирантка кафедри філософії і методології познання Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова

УДК 1.141.2

ФІЗИЧНА РЕАЛЬНІСТЬ І ПОНЯТТЯ «РЕАЛЬНОСТІ» У В. ГЕЙЗЕНБЕРГА

У роботі зроблена спроба проаналізувати вживання слова «реальність» В. Гейзенбергом на основі робіт «Фізика і філософія» і «Частина і ціле». Наведено класифікацію вживання слова «реальність» і однокорених йому. Дана спроба аналізу кожної групи, проаналізовано контекст і специфіка вживання.

Ключові слова: *реальність, квантова теорія, класична фізика, Копенгагенська школа.*

ФИЗИЧЕСКАЯ РЕАЛЬНОСТЬ И ПОНЯТИЕ «РЕАЛЬНОСТИ»

У В. ГЕЙЗЕНБЕРГА

В работе сделана попытка проанализировать употребление слова «реальность» В.Гейзенбергом на основе работ «Физика и философия» и «Часть и целое». Приведена классификация употребления слова «реальность» и однокоренных ему. Дана попытка анализа каждой группы, проанализирован контекст и специфика употребления.

Ключевые слова: *реальность, квантовая теория, классическая физика, копенгагенская школа.*

PHYSICAL REALITY AND CONCEPT OF "REALITY" BY V. GEYZENBERG

The paper attempts to analyze the use of the word "reality" by V. Heisenberg on the basis of the works "Physics and Philosophy" and "The Part and The Whole". The classification of the use of the word "reality" and those of its origin is given. An attempt was made to analyze each group, the context and usage specifics were analyzed.

Keywords: *reality, quantum theory, classical physics, Copenhagen school.*

Цель данной статьи – выявить понимание реальности у Гейзенберга в свете открытия им новых ее измерений (а именно: существование особых объектов микромира – частиц и